

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета
«Литературное чтение на родном (чеченском) языке »
для обучающихся 1-4 классов

КХЕТОРАН КЕХАТ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметехула (предметан дакъа «Ненан мотт а, ненан маттахь йешар а») йолчу программы йукъадогӀу кхеторан йоза, Iаморан чулацам, дешаран предметан кхочушдан лору жамIаш, тематически планировани.

Кхеторан йозано гойту йукъара Iалашонаш а, предмет Iаморан декхарш а, ткъа иштта чулацам къасторан некъаш а, коьртачу тематически дакъойн маххадор а, «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан дешаран планехь йолу меттиг а.

Программо шерашца билгалбо дешаран предметан чулацам а, дешархой «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан гIирсашца Iаморан а, кхетош-кхиоран а, кхиоран а методически коьрта стратегиш а.

Хила леринчу жамIаша йукъалоцу дешаран берриге а муьрехь хила деза личностни и, метапредметни а жамIаш а, ткъа иштта дешаран хIора шеран предметни жамIаш а.

Тематически планированехь буьйцу программин чулацам билгалдаьхначу чулацаман дакъошца, гIуллакх кхочушдаран характеристика схьайобллу, хIара йа важа тема Iаморехь лелор пайде долу некъаш а, кепаш а йовзуйту.

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт бу, оьрсийн маттаца цхьаьна Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу гIуллакхо дика хьелаш кхуллу и мотт Iалашбан а, кхион а. I-4-чу классашкахь «Ненан мотт а, ненан литература» а предметан декъехь хьобхуш йу ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар, иза тIехъажийна йу дешархойн кхетаман-довзаран, хьасене хиларан, исбаьхьаллин-эстетикин таронаш кхион а, гIиллакх-оьздангаллин мехала болу хьежамаш кхолла а, бер нохчийн къоман культурина тIеозон а.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет – гуманитарин дешаран коьртачех цхьа предмет йу, цо адам кхиаран кхетаман а, гIиллакх-оьздангаллин а тIегIа билгалдо. Литературни дешаро гIо до йешаран а, литература талларан а мехалла а ша кхидIа кхиарехь мел ладаме ду хууш а, шена хетачун бух балон а, барта а, йозанца а шена хетарг охьадилла хууш а волу йешархо кхион а; хIара дуьне а, кху дуьненахь ша а вовзаран гIирс санна, йешар оьшуш хила а, стеган а, йукъараллин а йукъаметтигаш шера хилийта а.

Программо йукъалоцу кхеторан йоза а, предмет дIалацаран хила лерина жамIаш а, предметан чулацам а, программин хIора дакъа Iамон лерина долу сахьташ билгал а дохуш, тематикин планировани а, дарсел араьхарчу гIуллакхийн план а.

ХIара программа лерина йу ненан (нохчийн) меттан а, литературни а хьехархошна «Ненан (нохчийн) литература» предметана дешаран а, белхан а программаш хIиттон бухе йилла. Авторийн а, белхан а программаш йазйечеран йиш йу дешаран материал дIакхачорехь, хIотторехь а, сахьташ теманашка а, дакъошка а декъарехь шайна зеделлачу пайдаэца.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан герггара белхан программа кечийна йу йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран программа кхочушйечу хьукматашна. Программа тЕхьажийна йу дешаран хьукматашна а, хьехархошна а методически гГо дарна, цо таро лур йу:

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» дешаран предмет хьехаран процессехь Федеральни пачхьалкхан йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран стандарташкахь билгалдина долу адаман кхиаран, метапредметни, предметни дешаран жамIаш кхузаманан лехамашца догIуш кхочушдан;

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» дешаран предметан Iаморан хила лерина жамIаш а, чулацам а ФГОС НОО а; йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран герггарчу хьесапан коьртачу программца (йукьарчу дешарехула федеральни дешаран-методически цхьаьнакхетараллин 2015-чу шеран 8-чу апрелехь № I/I5 протоколаца йинчу редакцехь) а; кхетош-кхиоран герггарчу хьесапан программца (магийна йукьарчу дешарехула федеральни дешаран-методически цхьаьнакхетараллин 2020-чу шеран 2-чу июнехь № 2/20 протоколаца бинчу сацамца) а догIуш, дешаран шерашца билгалдан а, структура хIоттон а;

Билгалчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билггала долу дакъа-тема Iамон лерина дешаран хан а нисйеш, ткъа иштта дешаран материалан дакъош/теманаш дIалацарна тЕхьажийна долу дешаран гIуллакхийн коьртачу кепех а пайда а оьцуш, календаран-тематически план хIоттон.

Программин чулацам тЕхьажийна бу «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан декъана йолчу йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран коьрта программа дIалацарна Федеральни пачхьалкхан йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран стандарташкахь билгалдинчу тЕдахкарийн (тЕдоджор) жамIашка кхача.

«Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан декъана йолчу йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран коьрта программа дIалацарна ФГОС НОО тЕдахкаршца догIуш, курс тЕхьажийна йу Россин Федерацин культурин экъанехь ненан меттан литературин меттиг а, роль а муьлха йу а, историко-культурин, оьздангаллин, эстетическин мехаллаш Iалашйарехь а, цхьана тIаьхьенера вукху тIаьхьене дIакхачорехь а лоцучу декъах а кхеторна; Россин Федерацин субъектан культурин а, гIиллакх-оьздангаллин а, эстетикин а йуьхь кхолларехь къоман фольклоро а, исбаьхьаллин литературу а лоцучу декъах йуьхьанцара хьежам (хаарш) кхолларна а; ненан меттан литература къоман культурин дахаран довзаран цхьа коьрта дакъа а, къоман а, Россин а культурин хилам а, оьздангаллин мехаллаш а, ламасташ а лардаран гIирс а, дуьнене а, къоман историга а, культурига а хьежам а хиларх кхетам кхолларна а, ненан маттахь йешаран лехамаш хиларна а.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» курсан бухе йиллина нохчийн литературу чулоцург къоман культурин ламастийн мехаллийн кодийн система йу боху ойла йу. Нохчийн къоман культурин ламасташ Iалашдаран гIирс хилла ца Iаш,

нохчийн литература зIе йу кьоман дIадаьлларг, карарниг, хиндерг вовшашца дузуш а, кегийчу дешархойн кхетаме и дуьллуш а.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ IАМОРАН IАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет Iаморан Iалашонаш йу:

Нохчийн литературе а, нохчийн матте а кьоман культурин мехалчу декъе санна ойла кхолла;

Дешархой шайн кьоман культурин-меттан экъанна йукьабалор а, уьш кьоман ламасташна а, культурин тIаьхьалонна а, кхузаманан хьелашна а йукьаозор;

Чкьурашна йукьарчу зIенах кхетар, нохчийн культура IалашIарна шаьш жопалле хиларх ойла кхиор;

Йешаран говзалла кхиор.

Цу Iалашонашка кхачаро хIара декхарш цхьалхадоху:

Россин гражданаллин идентичностан баххаш кхоллар, шайн Даймахках а, Россин халкъах а, Россин халкъийн цхьаалехь мехкан исторех а дозалла дан Iамор, шаьш муьлхачу кьомах ду кхетор; Россин дукхакъаьмнийн йукьараллин мехаллаш кхоллар;

Нохчийн кьоман историко-культурин зеделлачун тIалам бан Iамор, дешархочунна шен кьоман культурин-меттан хьал довзийтар; йуьхьанцарчу классийн дешархочунна нохчийн литература историко-культурин, оздангаллин, эстетикин мехаллийн хьоста санна йезайалийтар;

Нохчийн литературехь гайтина йолчу нохчийн синкхетамна ладаме йолчу гIиллакз-оздагнгаллийн мехаллех хьежам кхоллар;

Нохчийн литературин говзарш Iаморан буха тIехь нохчийн меттан исбаьхьаллин-эстетикин таронех хаарш совдахар;

Адаман амал кхиарехь а, къамел шардарехь а даима йеша хьагам кхоллар;

Тайп-тайпанчу текстийн чулацаман а, башхаллин а мах хадоран йешаран хаарш шардар, уьш йийцаре йарехь дакъалацар;

Къамел даран йерриге а кепаш кхиар, йешначух лаьцна барта а, йозанца а дийца хаарш карадерзар.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР»

ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ДЕШАРАН ПЛАНЕХЪ МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» предметана программа йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь гайтинчу дешаран программа дIалацаран жамIийн предметни лехамийн буха тIехь хIоттийна а, 270 сахътан (66 сахът I-чу классехь а, 68 сахъташ 2—4-чу классашкахь) бараман дешаран йукъарчу тIедилларна лерина а йу. Программин инвариантни дакъа Iаморна луш дешаран 233 сахът ду. 37 дешаран сахътах лаьтташ йолу дешаран тIаьхьалонан хан программин вариативни декъана дIало, цо йукъалоцу авторийн Iаматийн линейкина оьшу белхан программа хIоттийнчу авторша къастийна говзарш.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЪ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ГЕРГГАРА БЕЛХАН ПРОГРАММИН ЧУЛАЦАМАН КОЪРТА ЛИНИШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан программехь белла чулацам бу, и теллича нохчийн литературин къоман-культурин башхалла а; нохчийн меттан а, нохчийн литературин а Нохчийн Республикин а, Россин а историца, нохчийн къоман материале а, синбахаман а культурица а йолу зIе а йаста некъ лур бу. Курс лерина йу йуьхьанцарчу классийн дешархойн литературин а, культурин а хьежам шорбан; йуьхьанцарчу классийн дешархойн йешаран жигарчу гонна йукъайогIучу фольклоран а, нохчийн классикийн а, нохчийн кхузаманан литературин а говзарша таро ло дешархошна адамаллин мехаллашкахь нохчийн культурин а, къоман синкхетаман а коьртачу баххех кхетам бала. Йуьхьанцарчу классийн дешархошна йеша а, талла а схьакховдийначу нохчийн литературин говзарша схьагойту нохчийн къоман культурин тайп-тайпана агIонаш, жигарайоху даимлера мехаллаш (дикалла, доглазар, синшорто, къинхетам, эхь-бехк, бакъдерг, доьзалан мехаллаш, патриотизм, баккхийчаьрга ларам, адамалла, и. кх.дI.).

Кху программехь «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» курсан башхалла кхочушийна кху бахъанашца:

а) нохчийн къоман амал, Iадаташ, ламасташ, нохчийн культурин синбахаман мехаллаш, адамаллин мехаллаш а, эхь-бехк а гойтуш долу говзарш схьахаржарна;

б) нохчийн йаздархойн нохчийн бераллин дуьне гойтучу говзарш тIе тидам бахийтарна: доьзалехь бер кхетош-кхиоран башхаллаш, баккхийчаьрца а, нийсархошца а цуьнан йолу йукъаметтигаш, бери шена гонахара дуьне тIелацаран башхаллаш.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» Iаморо гIо дийр ду дешархойн мотт хьал долуш барна а, церан къамелан культура а, хьасене бовларан хаарш шардарна а. Шена тIехь программин проблемно-тематически блокаш хIитточу дидактически материалана культурно-исторически тIедалорах а пайдаоьцу. ХIора проблемно-тематически блока йукъайогIу нохчийн къоман синбахаман а, материале а культура гойтуш болу кхетамаш. Программехь йеллачу говзарийн чулацам йуьхьанцарчу классийн дешархочун лехамашна гонаха хIоттийна бу, хаьржинчу говзарийн башхаллашкахь гуш а бу.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТАРЕТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» курсан чулацам билгалбечу хенахь коьртачу тидамехь ду:

Къоман кхетамна мехала долу, йеххачу хенан йохалла — кхузамане кхаччалц — культурехь коьрта меттиг дIалоцу хIуманаш (масала, баккхийчаьрга, нене ларам, Даймахке безам, догдикалла, доглазар, нийсо йезар, эхь-бехк, сий, и.кх.дI.) Цу коьртачу кхетамашца болх дIахьо йуьхьанцарчу классийн дешархоша дIалоцур долчу кепара хаьржинчу нохчийн йаздархойн уггаре а къегинчу, нохчийн литературин а, культурин а башхаллаш кхочушийнчу говзарш тIехь. И говзарш йовзаро гIо до йуьхьанцарчу классийн дешархошна къоман культурин ламастех а, нохчийн культурех а кхета.

Йуьхьанцарчу классийн дешархойн лехамаш: говзарийн доккхачу декъан турпалхой йуьхьанцарчу классийн дешархойн нийсархой бу, церан дуьне довзарца босту программехь билгалбина культурно-историн кхетамаш. Программи йукъайахийтина тайп-тайпанчу заманашкахь берийн дуьне гойту а, церан кхиаран некъаш а, амал йахчайалар а, оздангаллин къилбанаш кхолладалар а гойту говзарш; говзарш харжаро дешархочунна таро ло историн тайп-тайпанчу муьрашкахь нохчийн культура шен нийсархочун бIаьргашца ган. Программехь ладамечу барамехь йелла кхузаманан авторийн говзарш а йу, цара шайн кхоллараллехь кхидIа хьо нохчийн литературин къоман ламасташ, и говзарш кхузаманан дешархочунна гергара йу.

3. Къоман башхаллин хиламаш искусствон кхечу гIирсашца гайтина говзарш а хаьржина, цо таро ло дешархошна нохчийн культурехь искусствийн диалог гайта.

Цхьадолу декхарш кхочушдан лерина дешаран материал хаьржина гуманизмам, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллийн, кхеташ хиларан, жигараллин, поликультурин, ламасталлин классикин а, кхузаманан бараман цхьаьнадаран, тематикин, кепийн-жанран тайп-тайпаналлин критеришца йогIуш.

Программо билгалбечу йешаран гуоно таро ло тайп-тайпанчу хенийн а, къаьмнийн а говзарийн куьзганахула беран дуьненехьежаман гураш жим-жимма шордан.

Программехь и масех бухедилларца билгалбо. Хьалхара шиь доьзна ду йешаре ойла а, йешаран техникин хаарш кхиоран хьелаш а кхолларца. Иштта, и хаарш кхиоран йуьхьанцарчу муьрехь уггаре а хьалхарчу роIехь йу байтийн а, прозин а йух-йуха олуш дешнаш, дешнийн цхьаьнакхетарш предложениш, абзацаш йолу тексташ (йешаран техникин говзалла кхиочу хенахь мехала долчу йешаран кхиаме хилар тардалиятаран Iалашонца); ткъа иштта кхиаме ду забаре чулацам болу сикха хазахетар йа велар кхолладолуьйту тексташ лелор а, (хIунда аьлча, цу хенахь забар йевзаш хиларо эстетикин синхаамаш гучубахар кхиадо) йешаран мукъам кхиоран Iалашонца. Дешаран хIора шеран тексташ сьхахаьржина йу цу хенан берашна тIелаца ата хилар тидаме а оьцуш. Текст сьхахаржаран кхидолу бухедакарш доьзна ду исбаьхьаллин дешан фольклорна кепашкара авторийн литературе кхаччалц кхиаран логика ларйаран цаторийла хиларца; билгала долу оздангаллин а, эстетикин а декхарш кхочушдан цаторийла хиларца, царах коьртаниш билгал йолчу оздангаллин-эстетикин концепцига доьрзу, и концепци дешара деа а шарахь кхиош сьхайалайо; жанрийн а, тематикин тайп-

тайпаналла хилийтараан кхачойараан а, фольклоран а, авторийн говзарийн а, вайн мехкан а, дозанап арахарчу йаздархойн говзарийн а, берийн литературин классикийн а, XX-чу бешеран чаккхенан – XXI-чу бешеран йуьхьан кхузаманан берийн йаздархойн говзаршна йукьахь а барам ларбаран а цаторийла хиларца.

Йешаран г'уллакх кхиоран процессан чохьарчу логикица доьзна, «Литературни йешар» курс шинатIегIанехь хIоттийна йу.

Хьалхарчу тIегIанехь хьалхадаккха дезарг йешаран корматалла шарйар ду, шолгIачу тIегIанехь – дешархошна литературин говзалла карайерзор. I-2-чу классашкахь йеша Iамадо; кхетар тIехь, нийса йешарна, сиха а, къаьсташ а йешарна тIехь болх; йешначун кхоллараллин маьIна дан тайп-тайпана некъаш кхиор (графикин, дешан а, музыкин а иллюстрировани, драматизаци, ма-йарра а, йукь-йукъара а, кхоллараллин йухасхьайийцар). Цуьнца цхьаьна йуьхьанцарчу классашкахь дIаболабо йуьхьанцарчу классийн дешархойн литературин дешара тIехь болх.

«Литературни йешар» предмет Iаморан шолгIа тIегIа 3-4 классашна кхочу, цигахь йеша хааро зазадоккху, эстетикин йешаре а, талламан йешаре а декъа а луш.

«Литературин йешар» программа хIотточу хенахь тидаме эцна школал хьалхьалхарчу педогогикин а, йукъарчу йукъардешаран школашна леринчу «Нохчийн литературехула герггарчу белхан программин» зIейалорах а.

Программо таро ло йалийнчу спискера говзарш дешархойн кечаман тIегIанца догIуш харжа, ткъа иштта курсан чулацаман вариативни компонент харжа а, белхан программашкахь и кечйаро могуьйту тематикица а, проблематикица а герга йолчу говзаршкахь къоман башхаллаш а, йукъара дерг а къасторан Iалашонца Россин халкьийн литературе кховдар. Ткъа иштта программо таро ло Iаматийн авторшна йа дешаран цхьаьнакхетараллашна вариативни декъехь Iамон говзарш харжа.

1 класс (66 с)

Вайна гонахара дуьне – 15 с.

Пачхьалкахан а, къоман а билгалонаш (шатлакхан илии, хIост).

Беснаш. Светофор.

Ишколехь.

Iаламан дуьне (цIера дийнаташ а, акхарой а, олхазарш, сагалматаш, олхазарш, дитташ, хасстоьмаш, стоьмаш).

КIиранан денош.

Байташ, дагардарш, нохчийн абатан элпех хIетал-металш.

Вайн Даймохк

Вайн Даймохк

Соблжа-ГПала

Вайн турпалхой

Халкъан хазна

Махмаев Ж. «Бераш – вайн хиндерг» йа

Арсалиева Люба «Соблжа-ГПала» (вариативни дакъа).

Турпалхойх лаьцна тексташ: Кадыров Ахьмад-Хьаьжа; Нурадилов Ханпаша; Шерипов Асланбек; Висаитов Мовлид.

Вайн йаздархой – 6 с.

Айдамиров Абузар – байт «Нана-мохк»

Сулейманов Ахьмад – «Дахаран генаш» поэми йукъара кийсак.

Муса Ахмадов – туйра «Писулиг»

Гацаев Саид – байт «Борз»

Халикова Асет – байт «Зингат»

Хатуев I-Хь.

Халкъан барта кхолларалла – 10 с.

Аганан иллеш

Чехкааларш

Дагардарш

Кицанаш

Хетал-металш

Нохчийн халкъан туйранаш. «Тамашийна йоI». «Жоьра-Баба». «Хьекъале Iу» йа «Борззий, цхьогаллий, ломмий», «Цхьогаллий, пхьагаллий» (вариативни дакъа)

Гиллакх-обздангаллин дакъа (вариативни дакъа) – 10 с.

ДоттагIалла

Де, буйса

Дайна де

Беркат

Махмаев Ж. Делалой вай

Хатуев I. Зингат

Демеев I. Малонче

Эдилов С. Пан

Деза дешнаш

КХЕЧУ КЪАЪМНИЙН ЛИТЕРАТУРА – 3 с.

Осеева В. – дийцарш «Цхъаьна», «Иштта дIа»; Сутеев В. – туьйра «Iаж».

Резерв – 7 с.

2 класс

3 класс

4 класс

Классашка бекъначу Iаморан чулацамна улле тоьхна Iаморан процессан гIуллакхаллийн хIара тIедузарш ду.

ЛадогIар

Нохчийн меттан хьоле хилар а, къоман культурин мехаллаш а гойтуш йолу исбаьхьаллин говзарш лерсица схъалацар а, царах кхетар а; лерсино схъалаьцначу текстах лаьцна деллачу хаттаршна жьопаш дала хаар а, лерсино схъалаьцначу текстан чулацамца хаттарш дан хаар а.

Йешар

Хезаш йешар. Дешдакъошца йешарна тIера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тIедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца догIуш йешаран чехкалла (масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар. Кепана а, тайпанна а цхъатера йоцучу текстийн маьIнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схъагайттар.

Дагахь йешар. Барамца а, жанраца а тIелаца аттачу говзарийн маьIнех дагахь йоьшучу хенахь кхетар. Йешаран тайп-тайпанчу кепийн башхаллах кхетар.

Халкъан барта кхоллараллин говзарш йешар: нохчийн фольклоран текст къоман ламастийн а, мехаллийн а хьоста санна.

Исбаьхьаллин говзарийн тексташ йешар, шайна чохь бIеннаш шерашкахь схъайеана йолу къоман синкхетамна ладаме йолу гIиллакх-оьздангаллин мехаллаш а гойтуш йолу: Даймахке безам, тешам, нийсо, сий, къинхетам, догдикалла, догцIеналла, къинхегамна тIера хилар, бакьо, майралла, и. кх.дI. Нохчийн къоман ламасташ: цхъаалла, вовшийн гIо дар, хъаша-да тIелацар, и. кх.дI. Доьзалан мехаллаш: баккхийнаш ларар, «нана», «да», «дада», «баба», «йиша», «ваша» бохучу дешнийн мехалла, вовшийн ларар, безам,

вовшех кхетар, терго, собар, да-нана ларар. Нохчийн литературехь халкъан ламасташ а, Иадаташ а гайтар.

Нохчийн бераллин дуьне: кхиар, гонахарчу дуьненаца, баккхийчаьрца, нийсархошца йолчу йукъаметтигийн башхалла; ша нохчийн Иадаташ Дакхоьхьург а, орамашца зIе а хиларх кхетар. Турпалхойн леларийн синхаамийн-обздангалилн мах хадор.

Нохчин литератури башхаллех кхетар: турпалхочун чохьара дуьне деллар, цуьнан лазамаш бовзар; обздангаллин проблемашка кховдар. Иаламан дуьненах болу нохчийн къоман поэтически хьежам (малхе, арене, хьуьне, хига, ломе, дитте, дийнатийн дуьнене, и.кх.дI.) нохчийн поэзехь а, прозехь а. Гонахарчу дуьненан хьал адаман синхаамашца дустар.

Хаамийн тексташ йешар: говзаршна историко-культурин комментарий, Иамочу говзарийн авторийн биографех къаьстина хаамаш.

Къамел дар (къамел даран культура)

Диалоган а, монологан а къамел. Йешна тексташ коллективехь йийцаре йарехь дакъалацар, текстана тIе а тийжаш, шен хьежам тIечIагIбар; нохчийн исбаьхьаллин литератури специфика гойтуш долу аларш. Дешнийн тIаьхьало йузар (дешнаш хаар тIедузар). Хезна йа йешна йолу текст коьртачу дешнашна а, текстана йолчу иллюстрацишна а тIе а тийжаш, схьайийца (текст ма-йарра, йоцца, харжамца схьайийцар).

Дешаран хьелашкахь къоман къамелан культурин бухехь йолу гIиллакхан кепаш а, чIагIйелла формулаш а, хьасене хиларан принципаш а ларйар.

Дешархойн харжамца байташ дагахь йийцар.

Йоза (йозанан къамелан культура)

Иамочу говзаршкахь хIиттийнчу проблемашкахула доцца йозанан аларш кхоллар (кечдар).

Библиографин культура

Йийцаре йечу проблематикаца йогIу киншкаш харжар, цу йукъайогIу Иаматехь йалийна йолу шаьш йеша билгалыйна говзарш. Нохчийн культурех хаамаш болу дешархойн хенаца йогIучу дошамех а, энциклопедих а пайдаэцар.

Литературоведенина йукъадалор

Текстан анализ йечу хенахь Иамийнчу литератури кхетамех пайдаэцар.

Иамочу говзарийн жанрийн тайп-тайпаналла: фольклоран кегий а, йаккхий а кепаш; литератури туьйра; дийцар, притча, байт. Прозин а, поэзин а къамел; исбаьхьаллин кхоллар; сюжет; тема; говзаран турпалхо; портрет; пейзаж; ритм; рифма. Дустарийн а, метафорийн а къоман шатайпаналла; исбаьхьалин къамелехь церан маьIна.

Дешархойн кхоллараллин г'уллакх (Гамийнчу литературин говзарийн буха т'ехь)

Дешархойн кхоллараллин г'уллакхехь литературин говзаран маъ'на дар: ролашца йешар, инсценировка йар; хьасене хиларан декхарш тидаме а оьцуш (тайп-тайпанчу адресаташна) исбаьхьаллин говзаран буха т'ехь шен барта йа йозанан текст кхоллар; говзарна йолчу иллюстрацишна, нохчийн художникийн суьртийн репродукцишна т'е а тийжаш.

«Ненан (нохчийн маттахь) литературни йешар» дешаран предметан программа карайерзоран кхочушдан лору жам'аш

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет «Ненан мотт а, ненан маттахь литературни йешар а» предметан декъехь Гаморан жам'аш цхьаьнадог'уш ду йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан стандартехь билгалйинчу дешаран предметан программа карайерзоран кхочушдан лоручу жам'ийн лехамашца.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМ'АШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет Гаморан жам'аца дешархо кхочур ву кхетош-кхиоран г'уллакхан кху дакъошкахь хила дезачу х'окух жам'ашка:

гражданско-патриотикин кхетош-кхиорехь:

Шен Даймахке – Россига а – шен жимчу Даймахке – Нохчийн Республике (Нохчийчоьне) а безам кхоллабаларе, цу йукьадог'у и безам мехкан а, Даймехкан а культура а, истори а йовзуйтуш йолу исбаьхьаллин говзаршкахула кхоллар;

Шен этнокультурин а, Россин гражданаллин а идентичностах кхетар а, нохчийн мотт Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а, шен ненан мотт а хиларх кхетар;

Шен мехкан а, Даймехкан а д'адаханчун а, карарчун а, хиндолчун а ша дакъа хиларх кхета, цу йукьадог'у исбаьхьаллин говзаршца болх бечу хенахь и хьелаш дийцаре дар;

Шен а, кхечу а кьоме ларам хилар, цу йукьадог'у и ларам исбаьхьаллин говзарийн а, фольлоран а масалш т'ехь кхоллар;

адамах йукьараллин цхьана декъашхочух санна болу а, бакьонех а, жобпаллех а, стаг ларарх а, ларамах а, г'иллакх-оьздангаллин барамех а, йукьаметтигех болу а йуьхьанцара хьежам, цуьнца цхьаьна иза фольклоран а, исбаьхьаллин а говзаршкахь гайтар а;

ийманехь кхетош-кхиоран:

Х'ора стеган шатайпаналла, шен дахаран а, йешаран а зеделлачунна т'е а тийжаш, т'елацар;

кьинхетам, ларам, диканиг лаар гайтар, цуьнца цхьаьна шена хетарг а, синхаамаш а бовзийта меттан г'ирсех пайдаэцар; кхечу адамийн синхаамашна сема хилар, царех кхетар, церан г'о лаца кийча хилар;

кхечу адамашна дег'ана а, сина а зен дан т'ехьажийна долу цхьа а х'ума т'ецацар (цу йукьахь ду маттаца деш долу зен а);

нийсархошца болх бар, девне ца хила хаар а, Ыоттабаккхаме меттиг нисйелча, и листа хаар а, цу йукъахь ду исбаъхьаллин говзарех масал эцар а;

эстетикин кхетош-кхиорехь:

исбаъхьаллин культурин ларам бар а, и йовза лаар а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а искусствон тайп-тайпана кепаш тІелацар а, цаьрга ларам хилар а;

исбаъхьаллин гІуллакхан тайп-тайпанчу кепашкахь ша гайта лаар, цу йукъахь йу дешан говзалла а;

физически кхетош-кхиорехь, могошаллин а, синкхетаман а культура кхолларехь а:

тІетоьхна хаамаш лохучу хенахь могош а, кхерамза а (шена а, кхечарна а) долчу дахаран бакъонаш (цу йукъайогІу хаамийн кхерамазалла) ларйар;

къамел дечу хенахь дегІан а, синкхетаман а могошаллица кхоаме хилар, къамелан культура а, тІекаренан бакъонаш а ларйар;

къинхъегаман кхетош-кхиор:

стеган а, йукъараллин а дахарехь къинхъегам мехала хилар кхетар (цу йукъахь ду исбаъхьаллин говзарех масал эцар а), къинхъегаман стоьмийн тІалам бар, болх баран тайп-тайпанчу кепашкахь дакъалацар, исбаъхьаллин говзаршкара масалш дийцаре дечу хенахь тайп-тайпана говзаллаш карайерзон лаар;

экологин декъехь кхетош-кхиор:

тексташца болх бечу хенахь кхоллалуш долу Іаламаца кхоаме хилар;

цунна зен деш долу хІума тІецаалацадалар;

Іилманан хаарийн мехалла:

дуьненах болу Іилманан хъежам кхоллабалар (сурт хІоттар), цуьнан цхьа дакъа ду литературоведчески кхетамаш Іаморан процессехь а;

— хІума довза лаар, жигаралла, хІума дагадар, хааршна сутара хилар, хІума довза лаарехь шен ойла хилар, цу йукъахь ду исбаъхьаллин говзарш йеша лаар а, шен йешаран гуо хоржучохь жигара хилар а, ша и харжар а.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» предмет Іаморан жамІаца дешархойн кхоллалур ду дешаран довзаран хІара хаарш.

Коьрта маьІнийн дараш:

тайп-тайпана тексташ вовшашца йуста, тесташ йустарна бухе дахкарш билгалдан, тера йолу тексташ билгалйан;

билгалчу цхъана башхаллашца тексташ цхъаьнатоха;

кицанийн, аларийн, фразеологизмийн классификаци йархъама кхачаме хир йолу билгало билгалйан;

хъехархочо шайна хъехначу тидам баран алгоритмаца тексташкахь цхъаьнадар а, цхъанацадар (бӀостаналла) а карон; текстан анализ йарехь кхочушдарийн алгортиман анализ йан, текстан анализ йарехь шаьш кхочушийр йолу дешаран операци харжа;

хъехначу алгоритман буха тӀехь декхар кхочушдан оьшу хаамаш кхачо йолуш цахилар билгалдан, тӀетӀохна хаамаш лахар билгалдан;

текстан анализ йечу хенахь бахъанийн-тӀаьхьалонан зӀенаш билгалйан, жамӀаш дан.

КӀорта талламан дараш:

педогогикин белхахочун гӀоьнца Ӏалашо билгалйан, къамелан хьоле хъаьжжина, шен вистхилар хийцаран план хӀоттон;

тӀедиллар кхочушдаран масех кеп вовшашца йуста, мелла а йогӀуш йерг (схъайеллачу критерийн буха тӀехь) харжа;

схъайеллачу планаца чолхе боцу жима таллам дӀабахьа, схъайеллачу планаца проектан тӀедиллар кхочушдан;

жамӀаш дан а, текстан маьӀнийн анализ йаран буха тӀехь долчу тоьшаллашца уьш тӀечӀагӀдан а;

схъайелла йолчу текстан материалан анализ йаран процесехь хъехархочун гӀоьнца хаттарш хӀиттон;

цхъатерачу йа цхъатера догӀучу хъелашкахь процесс дӀайахаран а, хиламийн а, церан тӀаьхьалонан а хила тарлуш долчун сурт хӀоттон.

Хаамашца болх:

Хаамаш схъаэцаран хьоста харжа: оьшу дошам, лохуш болу хаам карорхъама оьшу куьйгалла, тӀечӀагӀдархъама;

Схъайеллачу алгоритмаца догӀуш, даррехь схъабелла хаамаш билгалдинчу хьостанехь карон: дошамашкахь, куьйгаллашкахь;

Хаамаш бакь йа харц хилар шайна гучудала йа хъехархочо билгалдинчу хьостанан буха (дошамашкахь, куьйгаллашкахь, Ӏаматехь) тӀехь карон;

Баккхийчийн (педагогикин белхахойн, дай-нанойн, бакьо йолчу векалийн) гӀоьнца Интернетехь хаамаш лахаран кхерамзаллин бакьонаш ларйан;

Дешаран декхаршца догӀуш, текстан, графикин, видео, озан хаамаш кечбан;

Таблицийн а, схемийн а кепехь балийнчу хаамех кхета; тексташца бинчу белхан жамIаш гайтархьама шашь таблицаш а, схемаш а хIиттон.

Йуьхьанцарчу школехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочун кхоллало коммуникативни дешаран дараш.

ТIекаре:

Бевзачарна йукьахь тIекаре хиларан Iалошонашца а, билламашца а догIуш, синхаамаш бовзийта а, хетарг тIелаца а, и цхьана кепе дерзон а;

Шеца кьамел дечуьнца лараме хила а, диалог а, дийцаре дар а дIадахьаран бакьонаш ларйан;

Тайп-тайпана хьежамаш хила йиш йолуш хилар тIелаца;

Шена хетарг нийса а, бух балош а довзийта;

ХIоттийнчу Iалашонца догIуш шен кьамел дIахIоттор;

Кьамелан хьолаца догIуш барта а, йозанан а тексташ кхолла (довзийтар, ойлайар, дийцар);

Шимма цхьаьна а, тобанца а бинчу белхан а, тидаман а, кхочушбинчу жимчу талламан а, проектан тIедилларан а жамIех лаьцна доцца кьамел кечдан;

вистхиларан (кьамелан) текстана гайтаман материал (дехкина суьрташ, даьхна суьрташ, плакаташ) кечйан (кьастон).

Цхьаьна кхочушден гIуллакхаш:

йоцчачу а, йехачу а ханна лерина Iалашонаш (цхьаьна кхочушдаран декхаршкахь дакьалацар тидаме оьцуш индивидуале) хьехархочо йалийнчу план хIотторан кепан буха тIехь стандартан хьолехь, йукьара гIулчаш а, хенаш а дIасайекьар;

цхьаьна болх баран Iалашо тIелаца, и кхочушйарехь дан дезарг цхьаьна вовшахтоха: ролаш дIасайекьа, цхьаьна беш болчу белхан процесс а, жамI а дийцаре дан;

куьйгалла дан, тIедиллар кхочушдан, ладогIа, хIоьттина хьал ша листа кийча хилар;

шен белхан дакьа жопалле кхочушдан;

йукьарчу жамIе ша диллинчу декьан мах хадон;

схьаделлачу масалшна тIе а тийжаш, цхьаьна вовшахтоьхна проектийн тIедахкарш кхочушдан.

Йуьхьанцарчу школехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочун кхоллало регулятивни дешаран дараш.

Шен низам хилар:

жамI хилийтархьама дешаран декхарш кхочушдарехь шен гIуллакхийн план хIоттон;

ша билгалдинчу кхочушдарийн роIалла хIоттон.

Шаталлар:

дешаран гIуллакхан кхиаман/эшаман бахьанаш билгалдан;

къамелан гIалаташ а, текстан анализ йарца доьзна гIалаташ а дIадахархьама шен дешаран кхочушдарш нисдан;

текстийн анализ йарехь хIоттинйчу декхарца жамI дуста;

тексташца болх бечу хенахь далийтина гIалат карон;

шен а, шеца цхьаьна доьшучеран а кхочушдарийн жамIаш дуста, схьайеллачу критеришца церан богIу мах хадон.

ПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предмет деа шарахь Iаморо кхочушдан дан деза:

Iамочу маттахь йолчу литературин Россин Федерацин цхьаьйолчу культурин шораллехь а, Россин Федерацин халкъийн литератураш йукьахь а, в сохранении и передаче от поколения к поколению историко-культурин, оьздангаллин, эстетекин мехаллаш Iалашйарехь а, цхьана тIаьхьенера вукху тIаьхьене йаларехь а йолчу меттигах а, ролах а кхетар:

Исбаьхьаллин литература искусствон (дешан искусствон) цхьа башха дакъа санна, тIелаца;

Дешан кхоллараллин говзарш искусствон кхечу кепашца (суртдиллар, музыка, суртдаккхар, кино) цхьаьнайуста;

Тайп-тайпанчу къаьмнийн литератураша вовшашца цхьаьна болх барх а, вовшашна тIеIаткъам барх а, Россин Федерацин субъектан культурин а, гIиллакх-оьздангаллин а, эстетикин а йуьхь кхолларехь къоман фольклоро а, исбаьхьаллин литературо а лоцучу декъах йуьхьанцара хьежам (хаарш) хила;

Россин Федарийн къаьмнийн а, дуьненан къаьмнийн а исбаьхьаллин говзарш йустучу хенахь йукьара дерг а, башха дерг а карон;

МаьIна даран йешар карадерзор а, литературин теорин коьртачу элементийн маьIнех а, ойланех а кхетар:

МаьIна даран хезаш йешаран техника карайерзор (дешаран тайп-тайпана декхарш а, киншкица хьан-сан хиларан хьогамах садузоран а Iалашонца тайп-тайпанчу кепийн,

жанрийн, тГехъажорийн текстийн мабІнех кхета а, тГелаца а, мабІна дан а тар луш долу нийса шера йешар, йешар ладогІархоша кхеташ тГелацар);

МабІна даран дагахь йешаран техника карайерзор (йешначун мабІнех а, чулацамах а кхетар, хаамийн мах хадор, текстан мабІна нийсад даран а, и тГелацаран а кхачаме хиларна тГехь тергам латтор);

Фольклоран говзарийн кегий жанраш вовшах къастон (фольклоран кегий жанраш, туьйранаш, легендаш, мифаш);

Шен къоман фольклоран говзарийн коьртачу мабІнех а, тГехъажорах а кхета (казахетар дан, Іамон, ловзарехь пайдаэца), шен къоман (кхечу къаьмнийн) туьйранийн, хІетал-металийн, кицанийн, аганан иллийн масалш далон;

Гергарчу метганийн фольклоран говзарш вовшашца йуста (тема, коьрта тема, турпалхой);

Говзаран цІе цуьнан темица (Іаламах, историх, берех, диканах, вонах) цхъаьнайалон (йуста);

Шен къоман (кхечу къаьмнийн) берийн литературин исбаьхьаллин йоца жанраш вовших къастон – байт, дийцар, басня;

йешначу литературин говзаран анализ йан: тема, коьрта Іалашо, хиламийн рогІалла, исбаьхьаллин вастийн гІирсаш билгалбан;

текстан чулацамехула хаттаршна жопаш дала;

текстехь ненан метган суртхІотторна а, вастийн а гІирсаш карон (эпитеташ, дустарш, олицетворениш);

тестехь беллачу хаамах кхетарна а, тГелацарна а Іамор, дешархойн йешаран а, эстетикин а чам кхоллар:

тайп-тайпана (исбаьхьаллин, Іилманан, куьйгаллин) тексташ йешаран Іалашо билгалйан;

йешаран хьагам йухатоха (кхочушбан), хаамаш карон, хаарийн гуо шорбан;

Іаморан а, практикин а декхарш кхочушдархьама, йешаран тайп-тайпана кепаш (довзаран, талларан, къастийна, лахаран) карон;

Текстана хаттарш хІиттон, и схъайийцаран а, изложени йазйаран а план хІоттон;

Шаьш йеша лаам гайтар, авторан цІарна, говзаран жанрана, киншкина йолчу иллюстрацина тІе а тийжаш, шайн йешаран сатийсар билгалдар;

Фольклоран говзарш ролашца йеша, уьш драме йерзорехь дакъалаца;

Нийсархошца долчу литературин темина дийцаре даршкахь дакъалаца, шайн хьежамийн бух балон;

фольклоран материала тГехь тГехь кхоллараллин белхан кхочушбан (туьйранан чаккхе, хІетал-метал кхоллар, дакъалоцуш верг (турпалхо) хийца а хуьйцуш, схъайийцар).

Предметан жамгаш дешаран шерашца

1-чу классехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочунна Iемар ду:

ша а, дуьне а, къоман истори а, культура а йовзарехь нохчийн литературин мехаллех кхета;

нохчийн литературин говзарийн маъна даран цхьайолу корматалла карайерза;

нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух къамел шардарехь пайдаэца: ладоьгIна/йешна текст йийцаре йарехь дакъалаца;

дешан маъIнех совнаха хаамаш бовзархьама Iаматан дошамах пайдаэца;

шайн харжамцца байтийн говзарш дагахь йийца.

«Къамелан а, йешаран а гуллакхан кепаш» дакъа:

аудировани,

хезаш а, дагахь а йешар,

текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,

библиографин культура,

исбаьхьаллин говзаран текстаца болх,

къамелан культура.

Дешархошна Iемар ду:

- йешаран индивидуале болар тидаме а оьцуш, дешдакъошца а, дийнна дешнаш а шера деша;
- лерсица тIелаьцна йолчу йолчу, ткъа иштта классехь йешначу а говзарийн чулацамах кхета, царна тIехь маъIнин коьрта дакъош билгалдаха;
- йешначун маъIнех а кхеташ, текстехь билгалыйина меттигаш дагахь йеша;
- тайп-тайпанчу авторийн 3–4 байт дагахь йийца;

Дешархойн шаш бечу, шимма цхьаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

- киншки тIехь «Чулацам» йа «Корта» агIо карон; «Чулацамна» тIе а тийжаш, киншки тIехь оьшу говзар карон;
- говзаран текстехула хаттарш дан а, текстах пайда а оьцуш, жопаш дала а.

«Литературоведенина йукьадалор» дакъа: байташкахь йазийнчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дI.), говзарийн башхаллаш вовшах къастор (халкъан а, авторан а туйра, и. кх. дI.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дI.).

Дешархошна Iемар ду

- прозехъ йазийна говзар байтах къастон;
- фольклоран кегий жанраш къастон: хІетал-метал, дагардар, чехкаалар;
- текстехъ исбаъхъаллин сурткъагоран гІирсаш (йух-йуха алар; дешнийн хъастаран-жимдаран кеп, айдаран а, хатгаран а хъаьркаш, рифмаш) карон;

Дешархойн таро хир йу Іама:

- туьйранийн сюжетан-композицин башхаллаш къастон;
- литературин а, фольклоран а жанраш йукъара дозанаш лелаш хилар карон (забара йукъа тІехтоман байташ йогІу; аганан илли йукъа — кхайкхаргаш; дийцара йукъа — туьйра, и кх. дІ.)

«Дешархойн кхоллараллин гІуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шашь тексташ кхоллар.

Дешархошна Іемар ду:

- йешначун чулацамах кхета; текстан башхаллаца догІуш ма-хиллара оьшуш долу болар а, соцунгІаш а, азайдар а кхета а кхеташ, харжа;
- исбаъхъаллин говзар (цуьнан фрагмент) ролашца а, кар-кара луш а йеша;
- иллюстрацишка хьовса а, текстан цхъаьнайогІучу фрагментаца йа коьртачу ойланца (синхаамца, сагатдарца) уьш йуста а;

Дешархойн таро хир йу Іама:

- фольклоран кегий жанраш (хІетал-метал, дагардар, аганан илли) практикехъ карайерзон а, суртхІотторан гІирсийн (йиш-маІаш, уьшарш, интонаци) гІоьнца церан инсценировка йан а;
- билгалчу тексташна йогІу иллюстрациш карон, тексташ а, иллюстрациш а вовшашца йуста.

Йукъарчу дешаран дарийн декъехъ дешархошна Іемар ду:

- дешаран Іаматах паргІат пайдаэца, аьлча а, биллабийн билгалонийн мотт беша; агІонехъ билгалдаьхна могІанаш а, дешнаш а сихха карон; оьшу иллюстраци карон;
- хаамийн шина хьостанца (дешаран Іаматца а, ша болх бан леринчу тептарца а; дешаран Іаматца а, хрестоматица а) болх бан, аьлча а, Іаматан а, белхан тептаран а, хрестоматин а билламан билгалонаш дуьхь-дуьхъал хІиттон; ша болх бан леринчу тептаран а, хрестоматин а оьшу дакъош карон.

Коммуникативни дешаран дарашкахъ дешархошна Іемар ду:

а) цхъаьна болх бар санна, хъасене хиларан гурашкахъ:

- парти тІехъ цхъаьна волчу лулахочуьнца болх бан, вовшашна йукъахъ болх бекъа, шен болх кхочушбан а, вовшаша бина болх талла;
- кар-кара луш болх бан;

б) цхъаьна болх бар санна, хъасене хиларан гурашкахъ:

- шина хъежамна а, шина агІонна а йукъара башхаллаш ган;

Дешархойн шаш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь
Iама таро хир йу:

- хаттаршна жобпаш тайп-тайпанчу кепехь дала мегаш хиларх кхета;
- ша тIетовш волу жоп тIечIагIдархьама текстехь кховда.

2-чу классехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочунна Iемар ду:

йешначун оздангаллин чулацамах кхета, турпалхойн леларш оздангаллин барамашца
дуста;

метофорийн, олицетворенийн, эпитетийн кьоман шатайпаналлех кхета а, текстехь
исбаьхьаллин сурткагоран и гIирсаш ган а;

нохчийн литературин говзарш йешаран процессехь йешаран хаарш шардар: хезаш а,
дагахь а йеша, исбаьхьаллин а, дешаран а текстийн маIна даран приемех кхета;

нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух кьамел шардарехь пайдаэца: ладоьгIна/йешна
текст иййцаре йарехь дакьалаца, текстана тIе а тийжаш, шена хетарг тIечIагIдан;

шен йешаран гуо шорбан;

йешначу а, ладоьгIначу а говзарех хетарг искусствон кхечу кепех хиллачу
синIаткьамца дуста.

«Кьамелан а, йешаран а гIуллакхан кепаш» дакьа:

аудировани,

хезаш а, дагахь а йешар,

текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,

библиографин культура,

исбаьхьаллин говзаран текстаца болх,

кьамелан культура.

Дешархошна Iемар ду:

- дийнна дешнаш хезаш деша, индивидуале таронашка хьаьжжина, йешаран чехкалла жим-жимма
алсам а йоккхуш;
- довзаран а, бIаьргтохаран а, хаьржинчу а, талламан а йешаран процессехь дагахь йеша;
- доцца монологан алар хIоттон: хьехархочун хаттарна доца а, даьржина а жоп;

- шеца къамел дечуьнга ладогIа (хъехархочуьнга а, классехъ цхъаьна доьшучаьрга а): цхъамма делла жоп тIаьххъе ца дала, кхечо делла жоп керлачу чулацамца тIедуза;
- нохчийн литературин 2–3 классикан цIе йаккха,
- кхузаманан 2–3 йаздархочун (поэтан) цIе йаккха;
- говзарийн цIерш йаха а, церан чулацам боцца схъабийца а;
- духхавезачу авторнан говзарийн цIерш йаха а, церан чулацам боцца схъабийца а;
- говзаран тема а, коьрта маьIна а билгалдан (хъехархочун гIоьнца);
- говзарийн турпалхойн амалийн (церан цIерш, портреташ, къамел) а, церан леларийн а мах хадон а, характеристика йала а;
- Дешнийн маьIнех кхетархъама МаьIнийн дошамах пайдаэца.

Дешархойн шаш бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процесехъ Iама таро хир йу:

- хъехархочо йоьшуш йолу текст Iалашонна тIехъажийна тIелацаран буха тIехъ аудированин корматалла кхиор;
- йешначун чулацамах болу шен хъежам барта бовзийта;
- тайп-тайпанчу авторийн 6–8 байт дагахъ схъайийца (харжамца);
- жимачу бараман текст йуха схъайийца;
- ишколин билблиотекехъ киншкаш а, берийн муьран журналаш а хоржучу хенахъ мужалтан чулацамах а, ткъа иштта «Чулацам» йа «Корта» агIонах а пайдаэца;
- дарсашкахъ бечу балха йукъа хрестоматин а, ткъа иштта цIерчу а, школин а библиотекийн киншкара тексташ йалон;
- говзаран текстана хаттарш дан а, хаттаршна жопаш дала а.

«Литературоведенина йукъадалор» дакъа: байташкахъ йазийнчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дI.), говзарийн башхаллаш вовшах къастор (халкъан а, авторан а туьйра, и. кх. дI.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дI.).

Дешархошна Iемар ду:

- дийнатех лаьцна а, инзаре-тамашийна а туьйранаш вовшех къастон;
- инзаре-тамашийначу туьйранан башхаллаш къастон;
- дийцар а, туьйра а вовшех къастон;
- говзарехъ литературин меттан суртхIотторан вастийн гIирсаш карон (дустар, олицетворени, гипербола (хIума дестор олу вай), контраст; фигураш: йух-йуха алар).

Дешархойн Iама таро хир йу:

- авторийн берийн поэзехь фольклоран жанрийн башхаллаш карон: туьйранан, дагардаран, чехкааларан, аганан иллин сюжетни-композицин башхаллаш;
- литературин а, фольклоран а жанраш йукъара дозанаш лелаш хилар карон (дийцара йукъахь туьйранан элементаш хила йиш йу, инзаре-тамашийначу туьйранехь – дийнатех лаьцначу туьйранан башхаллаш, и. кх. дI.);
- дуьнене поэтически хьежам хиларан башхалла стенца йу кхета;
- дуьнене поэтически хьежам байташкахь гайтина ца Iаш, прозехь а гойтуш хилар гучудала.

«Дешархойн кхоллараллин гIуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шайш тексташ кхоллар.

Дешархошна Iемар ду:

- йешначун чулацамах кхета;
- текстан башхаллаца догIуш ма-хиллара оьшуш долу болар а, соцунгIаш а, азъайдар а кхета а кхеташ, харжа;
- исбаьхьаллин говзарш ролашца а, кар-кара луш а йеша;
- программехь билгалйина исбаьхьаллин говзарш лерсица синхааме тIеэца.

Дешархойн шайш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

- поэзин а, прозин говзарш къегина (къаьсташ) йеша;
- Iамат тIерачу иллюстрацишка хьовса а, исбаьхьаллин тексташца уьш йуста а;
- шайна хетарг а, тидам бинарг а барта довзийта.

Довзаран йукъарчу дешаран дарашкахь дешархошна Iемар ду:

- дешаран Iаматах паргIат пайдаэца: биллабийн билгалонийн мотт бешалур бу (маттах кхетар бу); «Чулацам» а, «Корта» а агIонашца оьшу текст карон а;
- текстан билгалйаьккхина фрагмент, агIонехь билгалдаьхна могIанаш а, дешнаш а сихха карон;
- хаамийн масех хьостанца (дешаран Iаматца, ша бечу белхан тептарца, хрестоматица; дешаран Iаматца а, дешаран дошамашца а; тексташца а, тексташна иллюстрацишца а) болх бан.

Коммуникативни дешаран дарашкахь дешархошна Iемар ду

а) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

- парти тIехь цхьаьна волчу лулахочуьнца болх бан, вовшашна йукъахь болх бекъа, шен болх кхочушбан а, вовшаша бина болх талла;
- кар-кара луш болх бан;

б) цхъаьна болх бар санна, хъасене хиларан гурашкахь:

- шина хъежамна а, шина агГонна а йукъара башхаллаш ган, ша тГетовжаран бух а балош, цхъаьнолу агГо йалон а;
- текстехь турпалхоша бовзийтина хъежамаш карон (лаха).

Талларан а, шаталларан а дешаран дарашкахь дешархочун Iама таро хир йу:

- схъабовзийтина хъежам тесктерчу могоIанашца тГечIагIбан;
- тайп-тайпанчу хъежамийн тайп-тайпана баххаш хилар кхета.

3-чу классехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочунна Iемар ду:

нохчийн литературин говзарш Iаморан буха тIехь нохчийн меттан хъасене-эстетикин таронех кхета;

ненан меттан литературех къоман эхь-бехк а, ламасташ лардаран а, схъакховдоран а къоман-культурин гIирс санна мехаллех кхетар;

турпалхойн леларийн обздангаллин мах хадон а, цуьнан бух балон а;

нохчийн литературин говзарш йешаран процессехь йешаран корматгалла шарйан: хезаш а, дагахь а йеша, исбаьхьаллин а, Iилманан а, дешаран а текстийн анализ йаран а, маьIна даран а зеделларг хила;

нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух къамел шардарехь пайдаэца: ладоьгIна/йешна текст йийцаре йарехь дакъалаца, текстана тIе а тийжаш, шена хетарг тГечIагIдан; йешначу йа ладоьгIначу текстан кепе хъаьжжина, и схъайийца (йерриге йа йоцца), дакъалоцучу турпалхойн цIарах литаретуриг говзар схъайийца;

текстах кхетархъама а, кхин совнаха хаамаш бовзархъама а куьйгаллин хьостанех пайдаэца.

«Къамелан а, йешаран а гIуллакхан кепаш» дакъа:

аудировани,

хезаш а, дагахь а йешар,

текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,

библиографин культура,

исбаьхьаллин говзаран текстаца болх,

къамелан культура.

Дешархошна Iемар ду:

- йешаран индивидуале болар тидаме а оьцуш, нийса а, къаьбсташ а дийнна дешнаш хезаш деша;

- хьалха довзаран йешарехь а, йуха Ёаьртохаран йешарехь а, харжаман а, йуха талларан йешарехь а дагахь йешар;
- Ёамочу говзарийн авторийн – йаздархойн а, поэтийн а цЁерш йаха, церан говзарийн цЁерш йаха а, классехь йешначу текстийн чулацам боцца схьабийца а;
- дукха везачу литературин турпалхочух дийца;
- турпалхочуьнга йолу авторна ойла билгалйан;
- говзарийн турпалхойн мах хадон; тайп-тайпанчу говзарийн турпалхойн амалш вовшашца йуста;
- тайп-тайпанчу авторийн 6–8 байт дагахь йеша (харжамца);
- элементашца киншка йовза (автор, цЁе, «Чулацам» агЮ, иллюстрациш).

Дешархойн шашь бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Ёама таро хир йу:

- шашь киншка харжа а, цуьнан элементашца киншкин чулацам бовза а;
- билгалйина киншкеш шашь йеша;
- йешначу говзарийн турпалхойн мах хадоран ойла йовзийта;
- дошамашца шашь болх бан.

«Литературоведенина йукьадалор» дакъа: байташкахь йазийнчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дI.), говзарийн башхаллаш вовшаш къастор (туьйра а, дийцар а; дийнатех туьйра а, инзаре-тамашийна туьйра а, и. кх. дI.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дI.).

Дешархошна Ёемар ду:

- дийнатех лаьцна, инзаре-тамашийна, Ёер-дахаран хьокъехь долу туьйранаш вовшеш къастон;
- дийцар а, туьйра а вовшеш къастон;
- авторийн литературехь исбаьхьаллин вастийн гIирсаш карон а, вовшеш къастон а (приемаш: дустар, олицетворени, гиперболла (хIума дестор олу вай), контраст; фигураш: йух-йуха алар).

Дешархойн таро хир йу Ёама:

- дийнатех лаьцначу туьйранан кхиарх кхета;
- дуьненан тайп-тайпанчу халкъийн туьйранашкахь «лелаш йолу» сюжеташ («лелаш долу туьйранин дийцарш») карон.

«Дешархойн кхоллараллин гIуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шашь тексташ кхоллар.

Дешархошна Ёемар ду:

- йешначун чулацамах кхета; йешаран башхаллашца йогIуш йолу соцунгIа йан, азъайдар а, йешаран болар а харжа;
- программица билгалIйна йолу исбаьхьаллин говзарш лерсица тIелаца а, шайна хетарг барта схъадийца а;
- литературин текстан а, суртдилларн а, музыкин а говзарийн маьIна дан, (гиначух, йешначух, хезначух шайн ойла а, синхаамаш а бовзийта);
- литературин текстийн диалогийн йаккхийчу фрагментийн инсценировкашкахь (ролашца ловзорехь) дакъалаца.

Дешархошна шаьш бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

- байтийн а, прозин а текст хезаш йеша:
- Iамат тIерачу иллюстрацишка хьовса, музыкин говзаршка ладогIа, исбаьхьаллин тексташца а, суртдилларан говзаршца а царна тIехь гайтинчу ойланийн, синхаамийн, сагатдарийн хьежамца уьш йуста;
- барта а, йозанца а (аларца а/йа йоцпачу сочиненица) литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш йийцаре йечу хенахь шайн хилла ойланаш а, тидамаш а бовзийта.

Довзаран дешаран дарийн декъехь дешархошна Iемар ду

- дешаран дошамийн корпусах паргIат пайдаэца, оьшу йолу дошаман статья сихха карон;
- дешаран Iаматах паргIат пайдаэца: биллаамийн билгалонийн мотт бешалур бу (маттах кхетар бу); «Чулацам» а, «Корта» а агIонашца оьшу текст карон а;
- текстаца болх бан: цуьнан тема а, коьрта ойла (идея, сагатдар) а, дахаран тайп-тайпана агIонаш (хьежам, дIахIоттамаш, кхетаман латтам) а къастон;
- хаамийн масех хьостанца (дешаран Iаматца, ша бечу белхан тептарца, хрестоматица; дешаран Iаматца а, дешаран дошамашца а; дешаран Iаматца а, хаамийн тIетоьхначу хьостанашца а (дешаран кхечу гуларшца, библиотекин киншкашца, Интернетерчу хаамашца); тексташца а, тексташна иллюстрацишца а болх бан.

Дешархойн Iама таро хир йу:

- гуларш хIитторан алгоритм карайерзон: монографийн, жанрийн а, тематически а (шаьш терминаш – гуларийн къастамаш – лелош).

Коммуникативни дешаран дарашкахь дешархошна Iемар ду:

- а) цхъаьна болх бар санна, хьасене хиларан гуларшкахь:

- парти тГехь цхъаьна волчу лулахочуьнца болх бан, жимачу тобанехь, йоккхачу тобанехь: вовшашна йукъахь болх а, ролаш а йекъа, шен болх кхочушбан а, йукъарчу балха йукъа и дIатарбан а;

б) зIе хиларан гурашкахь хьасене хилар санна:

- схьабовзийтинчу хьежамийн а, агIонийн башхаллийн бухе дилларх кхета а, царах цхъахдолчунна тIетан а, йа шен хьежам дIабовзийта а хаа.

Цхъана къепене дерзийнчу дешаран кхочушдарийн декъехь дешна волучунна Iемар ду:

- ша-шен тидам бан а, болх дIабахьарна а, кхочушхиллачу жамIана а тIехь тидам бан а.

4-чу классехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочунна Iемар ду:

амал кхиарехь а, шен культура билгалйаларехь а нохчийн литературин мехаллех кхета;

исбаьхьаллин текстан турпалхойн позицеш билгалйан, исбаьхьаллин текстан авторан позицеш билгалйан;

нохчийн литературин говзарш йешаран процессехь йешаран говзалла лакхайаккха: хезаш а, дагахь а йеша, исбаьхьаллин а, Иилманан а, дешаран а текстийн маьIна даран а, анализан а, хийцаран а коьрта кепаш карайерза а;

къамел шардархьама нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачу пайдаэца: ладобгIна/йешна текст йийцаре йарехь дакъа, цу текстана тIе а тийжаш, шена хетарг тIечIагдIан а, бух балон а; йешначун йа ладобгIначун чулацам текстан кепе хьаьжжина, схьайийцаран (йерриге йа йоцца) кепехь бовзийта; йешначу говзарийн буха тIехь барта дийцар хIоттон, хьасене хиларан декхарш тидаме а оьцуш (тайп-тайпанчу ладобгIархошна);

оьшуш йолу литература ша харжа, шен йешаран гуо кхолла а, шорбан а;

текстах кхетархьама а, кхин сов хаамаш бовзархьама а куьйгаллин хьостанех пайдаэца.

«Къамелан а, йешаран а гIуллакхан кепаш» дакъа: аудировани, хезаш а, дагахь а йешар, текстан тайп-тайпанчу кепашца болх бар, библиографически культура, исбаьхьаллин говзаран текстаца болх бар, къамелан тIекарenan культура.

Дешна волучунна хуур ду:

- довзаран а, бIаьргтохаран а, хаьржинчу а, талламан а йешаран процессехь дагахь йеша;

- говзаран тема а, коьрта ойла а билгалйан; текст маьIнийн дакъошка йекъа, текстан план хIоттон а, йухасхьайийцарехь цунах пайдаэца а; текст йоцца а, ма-йарра а йухайийца;

- классехь Iамийнчу литературин коьртачу говзарийн чулацам бовзийта а, церан авторш а, цIерш а билгалйан а;

- «Стелад» це йолчу берийн журналан коьрта чулацам бийца (рубрикийн тегланехь);
- говзарийн турпалхойн амалийн мах хадон; цхьана а, тайп-тайпанчу а говзарийн турпалхойн амалш вовшашца йуста; авторна турплахочуьнга болу хьежам билгалбан;
- байтин говзарш йа цу йукъара кийсакаш (харжамца) дагахь йеша, йешаран хотлах лавцна классерчара олург парглат теллаца;
- литературин говзарх йа турпалхочух ша аьллагунна бух балор, говзара йуккъерчу фрагменташца йа къаьстинчу моланашца и теглагдан;
- элементашца киншка йовза (автор, цге, титульни агю, «Чулацам» агю, аннотаци, иллюстрациш);
- къаьстинчу говзарна а, говзарийн гуларна а аннотаци хоттон;
- тайп-тайпан декхарш кхочушдаран лалашонца библиотекехь ша киншка харжа (магийнчу спискаца йешар; билгалчу темина барта хаам кечбар);
- йешначу говзарийн турпалхойн мах хадор довзийта, классерчарна хетарг гиллакхехь теллаца;
- хааман тайп-тайпанчу хьостанашца ша болх бан (дошамаш а, тайп-тайпана справочникаш а йукъалоцуш).

«Литературоведина йукъавигар» дакъа: рифмийн кепаш къастор, халкъан кхоллараллин а, авторийн литературин а говзарийн жанрийн башхалаш къастор, текстехь литературин приемаш (дустар, олицетворени, контраст, гипербола, и. кх. д.) йовзар а, царах пайдаэцаран бахьанех кхетар а.

Дешна волучунна лемар ду:

- исбаьхьаллин культурин кхиаран коьрта некъ ган: халкъан кхолларалли телера авторийн кепашка кхаччалц;
- халкъан говзарш авторийнчарах къастон;
- авторийн литературехь исбаьхьаллин вастийн гирсаш карон а, вовшах къастон (дустар, олицетворени, гипербола («даздар» олу), контраст, йух-йуха алар, рифмин тайп-тайпана кепаш) а.

Дешна волучун ша бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь лама таро хир йу:

- дуьненан халкъийн, нохчийн а, оьрсийн а туйранашкахь мифашкахула дуьне дуьне довзаран башхалаш;
- байтан маьлнин а, поэта хаьржинчу байт кхолларан кепан а зле карон (классикин а, кхузаманан а поэзин масалш тегхь);
- исбаьхьаллин говзар кхолларехь йаздархочун (поэтан, художникан) кхоллараллин биографин ролах кхета;
- исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепашна (литературин, музыкин, суртдилларан) йукъайоглу говзарш церан тематически цхьаьнайарца йуьстина ца лаш, церан авторийн дуьнене хьежаман буха тегхь (говзарехь гайтина йолу ойланаш) а йуста йиш йолуш хилар.

«Дешархойн кхоллараллин гУллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шашь тексташ кхоллар (йазйар).

Дешна волучун шашь бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процесехь Iама таро хир йу:

- байтийн а, прозин а текст хезаш йеша:
- классерчаьрца литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш царна тIехь гайтинчу ойланийн, синхаамийн, сагатдарийн хьежамца йийцаре йар;
- барта а, йозанца а (аларца а/йа йоцпачу сочиненица) литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш йийцаре йечу хенахь шайн хилла ойланаш а, тидамаш а бовзийта.

Довзаран дешаран дарийн декъехь дешна волучунна Iемар ду:

- текстаца паргIат болх бан: талла билгалйинчу аспектах хаамаш билгалбан хаа, билгалйина аспект сацон; талламан аспект сихха хийца хаа;
- карарчу дешаран киншки тIехь а, коплектан кхечу киншкахь тIехь а паргIат хIума лаха; дешаран дошаман корпусех пайдаэца, школин библиотекин фондехь лаха; оьшу хаамаш лаха а, дешаран тайп-тайпанчу Iалашонашкахь цунах пайдаэца а;
- хаамийн тайп-тайпанчу хьостанашца паргIат болх бан (текстан кепехь, суртдилларан я музыкин говзаллехь санна схьагайтинчу).

Коммуникативни дешаран дарашкахь дешна волучунна Iемар ду:

а) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

- дешаран кооперацин тайп-тайпанчу кепаш (шимма цхьаьна бен болх, жимачу тобанехь болх, йоккхачу тобанехь болх) а, социалан тайп-тайпана ролаш (дIахьошверг а, кхочушдийриг а) а;

б) зIе хиларан гурашкахь хьасене хилар санна:

- схьабовзийтинчу хьежамийн а, агIонийн башхаллийн бухе дилларх кхета а, царах цхьахдолчунна тIетан а, йа шен хьежам дIабовзийта а хаа.

Цхьана кьепене дерзийнчу дешаран кхочушдарийн декъехь дешна волучунна Iемар ду:

- ша-шен тидам бан а, болх дIабахьарна а, кхочушхиллачу жамIана а тIехь тидам бан а.

Амал кхиаран дешаран кхочушдарийн декъехь дешна ваьллагчун Iама таро хир йу:

- шен леларан культура а, дуьненах кхетар а кхолладаралехь литературин йешаран мехаллах кхета;
- шен оздангаллин-этически кьилба цхьана хорша дерзон (говзариин анализ йаран новкъахь а, церан хьокъехь кьамел дечохь а эхь-бехкан мах хадон а, харжам бан а зеделарг гулдан).

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

1 КЛАСС (66 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1.	<p>Къамел кхиор</p> <p>Пачхьалкахан а, къоман а билгалонаш (шатлакхан илии, хЮост).</p> <p>Беснаш. Светофор.</p> <p>Ишколехь.</p> <p>Іаламан дуьне (цѐра дийнаташ а, акхарой а, олхазарш, сагалматаш, олхазарш, дитташ, хасстоьмаш, стоьмаш).</p> <p>КІиранан денош.</p> <p>Байташ, дагардарш, нохчийн абатан элпех хІетал-металш</p>	8	0	0	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

Дерриг:		8	0	0	
2.1.	<p>Йеша Iамор</p> <p>Дешдакъошца йешарна тIера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тIедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца догIуш йешаран чехкалла (масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар. Кепана а, тайпанна а цхъатера йоцучу текстийн маъIнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схъагайтар.</p>	49	0	0	https://desharkho.ru/https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		49	0	0	
3.1.	<p>Дикачу адаман гIуллакхаш.</p> <p>Деза дешнаш.</p> <p>Дийца,муьлхачу басахь хуьлу хIуманаш.</p> <p>Вайн Даймохк.</p> <p>Соблжа-ГIала</p> <p>Вайн турпалхой:</p> <p>Кадыров Ахьмад-Хьабжа</p> <p>Нурадилов Ханпаша.</p> <p>Вайн йаздархой:</p>	9	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

<p>Айдамиров Абузар.</p> <p>Гайсултанов Гумар.</p> <p>Махмаев Жамалди.</p> <p>Ж.Махмаев «Доттаг Галла», «Къоман хазна», «Дей, буьйсий», «Дайна де», «Бераш вайн хинйолу тIаьхье ю..», «Дуьло, бераш, делий вай»</p> <p>1-Хь Хатуев «Зингат»</p> <p>1. Демеев «Малонче»</p> <p>С.Эдилов «ГIан», «Беркат»</p> <p>«Даймохк» бохучу дашах кхетам хир бу. Даймохк безар а, ларбар а, Галашбар а хIун ду хуур ду.</p> <p>Пачхье хIун йу хуур ду. Нохчийн Республикин коьртачу Галин – Соьлжа-Галин – це йевзар йу. Соьлжа-Галин йоцца истори йевзар йу. Дадаханчу шерийн турпалхойх а, кхузаманан турпалхочух шен дахарх нохчийн къоман дуьхьа дIаделлачу Кадыров Ахьмад-Хьаьжех а хаарш хир ду. Текстан хиламийн анализ йан а, адамийн Даймехкан дуьхьа леларех а, шайн дуьхьа леларх а кхета Iемар бу.</p> <p>«ДоттагIалла», «беркат», «дикалла», «къинхьегам безар», «гIиллакх» боху кхетамаш а бевзар бу, адаман дахарехь церан мехаллех а хкетар бу.</p> <p>КхидIа хьур ду хаарш шардар: оила а йеш, кхета а кхеташ, йешар, йешначу говзарийн турпалхойн леларийн анализ йан; къаьсташ а,</p>				
--	--	--	--	--

	кхеташ а дийнна дешнаш дешар.				
Дерриг:		9	0	0	
Программица сахьтийн барам		66	0	0	

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

2 КЛАСС (68 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѣреш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахьгаш	Талламан белгаш	Кхолларалин белгаш	
	Дакъа 1. «Даймехкан 1алам. Аьхке. Гуьйре»				
1.1.	Аьхке дагалацар. Черий дахар. Д. Кагерманов «Дог1а дар» Гуьйренан тидамаш. И. Демеев «Г1а».	6	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	В. Бианки «Чан к1орнеш лийчор». Э.Мамакаев «Гуьйренан 1уьйре».				
	Дакъа 2. «Г1иллакх-обздангаллех лаьцна»				
2.1.	Денний, нанний дика хилар. В.Осеева «К1ентий». Э.Мамакаев «Нана». В.Осеева «Йоккха стаг» «Ц1ена хи» Ц1ена хила вай. Харц лийна 1у. Х1ума яар. Пайхамаро нийсонах лаьцна аблларг. Хатуев. «Г1иллакх» Б.Дикаев «Берашка-сайн доттаг1шка». Талламан болх хьалхарчу чийрикна лерина.	8	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 3. «Берийн дахар»				
3.1	Ж. Махмаев «Маликатан доттаг1ий.» Т. Ахмадова «Нура». З. Муталибов «Дешархойн кьийсадаларш». 1. Гайсултанов «Доллучун шен хан ю».	5			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	П. Абубакарова «Дешнех ловза».				
	Дакъа 4. «Вайн доттаг 1ийн дийнаташ»				
4.1	«Вайн доттаг 1ийн дийнаташ» Х. Берсанов «Бексолтан алаша». Ж. Махмаев «Ши к1еза». Хь. Саракаев «Борзик». Э. Мамакаев «Тхан пису». Э.Мамакаев «Акхарой долчохь» Ш. Макалов «Дехкий дийна муха дисира». А. Тапалаева «Массарна дерг-ловзар». Хь. Саракаев «Х1орш х1ун ю?».	8		0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 5. «Болх-доккха хазахетар»				

4.1.	<p>Талламан болх шолгачу чийрикна лерина</p> <p>3. Муталибов «Муьлхха а болх оьшуш бу»</p> <p>Ж.Махмаев «Маликат».</p> <p>1. Гайсултанов «Пхьола».</p> <p>Д. Кагерманов «Говзанчаш».</p> <p>Х.Ошаев «Ши накьост».</p> <p>Г. Балл «Цхьана меттехь ца соцу мало».</p>	7	1	0	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	Дакъа б. «1а»				
6.1	<p>1.Мамакаев «1а»,</p> <p>Э. Мамакаев «Керла шо».</p> <p>Туйра «1аьнан оьглазло»,</p> <p>Ж. Махмаев «Салазаш хахкар».</p> <p>Хь. Саракаев «Дарц».</p>	7			<p>https://desharkho.ru/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

	<p>Д. Кагерманов «Г1ура – дада».</p> <p>Хь. Саракаев «Х1ара маца хуьлу?».</p>				
	<p>Дакъа7. «Вайн Даймохк»</p>				
7.1	<p>«Вайн Даймохк»</p> <p>Нефтах х1ун йоккху?</p> <p>1. Кусаев «Сан Г1ала».</p> <p>Хиш. Вайн хиш чохь хуьлу ч1ерий.</p> <p>Ж. Махмаев «Машар».</p>	4	1		<p>https://desharkho.ru/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
7.2	<p>«Б1аьсте, б1аьсте йеьна кхечи!»</p> <p>Хь. Сатуев «Вайн бераш».</p> <p>Талламан болх кхоалг1ачу чийрикна лерина.</p> <p>Л. Н. Толстой «Б1аьсте».</p> <p>Хь. Саракаев «Х1ун ю иза?».</p> <p>1.Гайсултанов «Б1аьста хьуьнхахь».</p>	11	1		

	<p>Д. Кагерманов «Алкханчаш».</p> <p>В. Бианки «Пхъагал дитта т1ехъ».</p> <p>«Муха дог1а деза синтар».</p> <p>Д.Кагерманов «Со а вьоду».</p> <p>Н.Н. Носов «Хорсамех лъацна» (2с.).</p>				
	Дакъа 8. Нохчийн халкъа барта кхолларалла»				
8.1	<p>Цицигий, дахкий.</p> <p>Кицанаш.</p> <p>Х1етал-металш.</p> <p>Чехкааларш.</p> <p>Дагардарш.</p> <p>Туйра «Майра пхъагал».</p> <p>Туйра «Цаьпцалгий, зингаттий».</p> <p>Туйра «Газа-гуьзалгий, сира борззий»,</p> <p>Туйра «Зуй, пхъагаллий».</p> <p>Талламан болх доьалг1ачу чийрикна лерина.</p>	12	1		

	Туйра «Борззий,цхьогаллий,ломмий»				
	Дакъа 8. Жам1даран таллар				
8.1	Контрольни болх /Тестировани/		4		
Дерриг:		68	4		
Программица сахътийн барам		68			

Нохчийн литературин тематикин планировани

3 класс

№п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш.	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахъгаш	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Даймехкан косташ.					
	А. Сулейманов «Даймахкана, вайн халкъана», «Ирс, ахь хIун до? Стенга доьду?» Ш. Арсанукаев «Бешерийн кыйсамехь».	2			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Дерриг:	2			
Дақъа 2. Аьхке а, гуьйре а.				
Ш. Арсанукаев «Аьхкенап 1уьйре». М. Сулаев «Доғ1а деанчул т1аьхьа». Д. Кагерманов «Аьхке». З. Муталибов «Оха болх а бо, деша а доьшу». Ж. Махмаев «Мангалкомарш». Хь .Хасаев «Комаьрша хьун». Хь. Осмиев «Гуьйре». Х. Эдилов «Гуьйре». Хь. Хасаев «Гуьйре т1екхочуш». Д. Кагерманов «Г1арг1леш, «хабарш» а дуьйцуш». Э. Мамакаев «Гуьйренап суьрташ».	10	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:	10	1		
Дақъа 3. Вайп Даймохк.				
Вайп республика. Д. Кагерманов «Сан Кавказ». Ш. Рашидов «Даймахке безам».	2			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:	2			
Дақъа 4. Иалам лардар – иза Даймохк ларбар ду.				
М. Пришвин «Сан Даймохк». Р. Ахматова «Эвлахь». Хь. Хасаев «Бен». Хь. Саракаев «Асвадан адамалла». 1. Гайсултанов	7			https://desharkho.ru/

	«Экскурси». Хь. Хасаев «Бохам».				www.urok95.ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7			
Дакъа 5. Берийн дахар.					
	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаба». Ж. Махмаев «Коран ангали». Гайсултанов «Ярагги». Хь. Саракаев «Жлов, морзаххий, херх схьаобций». I. Чантиев «Стенна вара Мурад глайгане». З. Муталибов «Мустапан каранаш». Д. Кагерманов «Мазлагтехь». I. Гайсултанов «Утгар мехалниг».	10	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru
Дерриг:		10	1		
Дакъа 6. Даймохк вай кьинхьегамца хьестабо.					
6.	М. Сулаев «Льаттана гергахь ваьшна тIера декхарш». Р. Нашхоев «Собга йуха хабар дийцало». Ш. Арсанукаев «Сан йиша». Т. Закаев «Сох а хир ву гIишлойархо». М. Ахмадов «Асарахь».	5			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5			

Дакъа 7. 1а.					
7.	М. Сулаев «Лайн чимаш», «1а дулуш». Хь. Хасаев «Хьуьнхахь 1а». Ж. Махмаев «Ло деана». Д. Кагерманов «1аьнан хьаша». I. Мамакаев «1а». I. Гайсултанов «Цергков». Ш. Рашидов «1ай». Хь. Саракаев «Дуьххьарлера хьуьнар». Ш. Арсанукаев «1аьнан суьйре». I. Чантиев «1аьнан а, аьхкена хилла къовсам».	11			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		11			
Дакъа 8. Б1аьсте йог1у, б1аьсте йог1у!					
8.	М. Сулаев «Б1аьстенца дека лаьттан зевне илли», « Б1аьсте». I. Гайсултанов «Б1аьсте т1ейог1уш». I. Мамакаев «Б1аьстенан юьхь». В. Саидов «Барх1алг1а март». Хь. Саракаев « Мамина совг1ат». Хь. Хасаев «Хьуьнан акхарой б1аьста», «Зевне хьеший». Хь. Сатуев «Б1аьсте йог1у», «Б1аьстенан дог1а». I. Гайсултанов «1алам хаздан деза». Д. Кагерманов «Арахь».	12	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		12	1		
Дакъа 9. Халкъан барта кхолларалла.					
9.	Туьйранаш, шира дийцарш. Бабин Ч1ирдиг. Ден весет. Бекхам. Тешам боцу лулахой.	5	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Дерриг:	5	1		
10. Контролни болх /Тестировани/	4			
Дерриг	4			
Программин сахьтийн барам	68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

КЛАСС (68 сахьт)

№ п/п	Программин дакьойн а, темийн а цѣраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1.	<p>Хь. Хасаев. «Беркате аьхке</p> <p>З. Сулейманова. «Аьхкенан сурт»</p> <p>1.Мамакаев. «Дагалецамаш</p> <p>З. Сулейманова. «Чеггардиг»</p> <p>М. Мамакаев. «Гуьйре»</p> <p>Хь. Хасаев. «Шийла Гуьйре»</p> <p>Ш. Окуев. «Гуьйре».</p>	7	0	0	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
Дерриг:		7	0	0	
2.1.	<p>Таймин Биболатан илли</p> <p>Эла Мусостгий, Адин Сурхой.</p>	9	1	0	https://desharkho.ru/

	<p>Эла Мусосттий, Адин Сурхой.</p> <p>Астаг1а Тимар</p> <p>Астаг1а Тимар</p> <p>Гайсултанов. «Йуург ца хилча»</p> <p>Гайсултанов. «Йуург ца хилча»</p> <p>Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина)</p> <p>П. Хатуева. «Кьонах хьанах олу?».</p>				<p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.2	<p>Вайн республика-Нохчийчоь</p> <p>В. Баширов. «Сан хьоме Нохчийчоь»</p> <p>Т. Ахмадова, 1. Алиев. «Декалахь сан илии»</p> <p>С. Яшуркаев. «Пасха»</p> <p>С. Яшуркаев. «Пасха»</p> <p>М. Ахмадов. « Нохчийн хиш»Арсанукаев Ш.</p>	5			<p>https://desharkho.ru/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.3	<p>Вайга туйранаша кхойкху</p> <p>«Муьлха йоккха хилла?»</p> <p>Чантиев. «Хьекьал тоьлла»</p>	16	1	0	<p>https://desharkho.ru/</p>

	<p>А. Дадиев. «Мара байна Салман»</p> <p>А. Дадиев. «Мара байна Салман»</p> <p>«Къоблел хъекъал толла».</p> <p>«Къоблел хъекъал толла».</p> <p>З. Джамалханов. « Хъекъал долу йо1 а кхиэлахо а »</p> <p>З. Джамалханов. « Хъекъал долу йо1 а кхиэлахо а »</p> <p>Талламан болх (шолг1ачу чийрикна лерина)</p> <p>З. Джамалханов. «Хъекъал долу воккха стаг а, къиза эла а »</p> <p>З. Джамалханов. «Хъекъал долу воккха стаг а, къиза эла а »</p> <p>Охх1ай</p> <p>Охх1ай</p> <p>Махана аьлла баркалла</p> <p>1.Гайсултанов Дашо б1араш</p> <p>1.ГайсултановДашо б1араш</p>				<p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
Дерриг:		30	2	0	
3.1.	<p>С. Бадиев «Со кхин хьуна декар дац. »</p> <p>С. Бадиев «Со кхин хьуна декар дац. »</p>	11	1	0	<p>https://desharkho.ru/</p>

	<p>С. Бадугев «Дуйлало»</p> <p>М.Мамакаев «Хьуьнхахь»</p> <p>1.Мамакаев «Даймохк»</p> <p>1.Гайсултанов. «Диканиг»</p> <p>1.Гайсултанов. «Диканиг»</p> <p>1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?</p> <p>1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?</p> <p>Х.Эдилов «Ло дог1уш»</p> <p>Талламан болх (кхоалг1ачу чийрикна лерина)</p>				<p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
3.2	<p>Сийлахь-доккхачу зеран муьрехь</p> <p>Хь. Саракаев «Синтем боцу денош»</p> <p>Хь. Саракаев «Синтем боцу денош»</p> <p>1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа»</p> <p>1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа»</p> <p>1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»</p> <p>1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»</p>	6			<p>https://desharkho.ru/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

3.3	<p>Болх бе, халкъан дуъхъа ваха-</p> <p>1. Гайсултанов «Йухаверза йиш яц»</p> <p>1. Гайсултанов «Йухаверза йиш яц»</p> <p>Х. Берсанов. «Жима Зарет»</p> <p>1. Гайсултанов. «СовгIаташ»</p> <p>1. Гайсултанов. «СовгIаташ»</p> <p>1. Гайсултанов «ЧегIардиган бен»</p> <p>1. Гайсултанов «ЧегIардиган бен»</p> <p>С. Гацаев. «ЭхI, хьо мерза илли »</p> <p>З. Джамалханов «8-гIа Март»</p> <p>Ш. Рашидов «Ахъа суна гечделахъ»</p> <p>Талламан болх (добалгIачу чийрикна лерина)</p> <p>1. Мамакаев «БIаьстенан Iуьйре»</p> <p>З. Сулейманова «Зу халхайолу»</p> <p>З. Сулейманова «Зу халхайолу»</p>	14	1		<p>https://desharkho.ru/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
Дерриг:		31	2	0	
8.1	Контролни болх /Тестиrovани/		4		

Дерриг:		4		
Программица сахътийн барам	68			

Хъехаран-методикин латтор

Дешархочунна:

1. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. Соьлжа-Г1ала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.
2. Учебник Э.Х.Солтаханов., И.Э.Солтаханов., С.Э.Эдилов., «Нохчийн мотт» 4класс. Соьлжа-Г1ала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.
3. Мациев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. (Чеченско-русский словарь). – Грозный: ФГУП «ИПК «Грозненский рабочий», 2010. – 656 с.

Хьехархочунна:

1. Эдилов С.Э. Ловзуш, Iема. Юьхьанцарчу классийн хьехархошна методически пособи. (Играя, учимся. Методическое пособие для учителей начальных классов). – Грозный: ГУП «Книжное издательство», 2007. – 430 с.
5. Эдилов С. Э. Изложени язйан Iамор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 240 аг1о.
6. Эдилов С. Э. Сочинени язйан Iамор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 160 аг1о.

Хаамийн-ресурсийн латтор

1. Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка)//URL: <http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus>
2. Образовательный портал «Чеченская электронная школа» //URL: <https://desharkho.ru>
3. Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам //URL: <https://ps95.ru/dikdosham/ru>

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

1 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш		
Абатал хьалхара мур(къамел кхиор) 8 с.						
1.	Новкъахь.Школехь.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.	Ціера дийнаташ. Зіакардаьхни.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.	Акха дийнаташ. Вайн махкара олхазарш.	1	0	0		https://ps95.ru/
4.	Сагалматаш. Акха стоьмаш	1	0	0		dikdosham/ru/
5.	Стоьмаш. Хасстоьмаш.	1	0	0		https://ps95.ru/
6.	Ахархойн г'ирсаш. Ялташ. Іалам.	1	0	0		dikdosham/ru/
7.	Дийнан раж.	1	0	0		https://ps95.ru/

8.	Сурсаташ	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Абатан мур (йеша 1амор) 49с.						
9	Аз а,элп а А,а.	1	0	0		dikdosham/ru/
10	Аз а,элп а У, у.	1	0	0		https://ps95.ru/
11	Аз а, элп а О.о	1	0	0		https://ps95.ru/
12	Аз а, элп а И.и	1	0	0		dikdosham/ru/
13	Аз а, элп а Л.л	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
14	Аз а, элп а М.м	1	0	0		https://ps95.ru/
15	Аз а, элп а. С, с	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
16	Аз а, элп а. Р, р	1	1	0		https://ps95.ru/
17	Аз а, элп а. Х, х	1	0	0		dikdosham/ru/
18	Аз а, элп а. Б,б	1	0	0		https://ps95.ru/
19	Аз а, элп а Д, д	1	0	0		https://ps95.ru/
20	Аз а, элп а Е, е.	1	0	0		dikdosham/ru/
21	Аз а, элп а Н, н	1	0	0		https://ps95.ru/
22	Аз а, элп а Т, т.	1	0	0		https://ps95.ru/
23	Аз а, элп а В, в	1	0	0		dikdosham/ru/
24	Аз а, элп а З, з	1	0	0		https://ps95.ru/
25	Аз а, элп а Ё, ё	1	0	0		https://ps95.ru/

26	Аз а, элп а К, к.	1	0	0		https://ps95.ru/
27	Аз а, элп а П, п.	1	0	0		https://ps95.ru/
28	Аз а, элп а Э, э.	1	0	0		https://ps95.ru/
29	Аз а, элп а Ш, ш.	1	0	0		dikdosham/ru/
30	Аз а, элп а Ц, ц.	1	0	0		https://ps95.ru/
31	Аз а, элп а 1.	1	0	0		https://ps95.ru/
32	К1еда хъърк (ь)	1	0	0		https://ps95.ru/
33	Ч1ог1а хъърк(ь)	1	0	0		dikdosham/ru/
34	Аз а, элп а Хь, хь.	1	0	0		dikdosham/ru/
35	Аз а, элп а Кх, кх.	1	0	0		https://ps95.ru/
36	Аз а, элп а Кь, кь	1	0	0		https://ps95.ru/
37	Аз а, элп а Г, г	1	0	0		dikdosham/ru/
38	Аз а, элп а Г1, г1	1	0	0		https://ps95.ru/
39	Аз а, элп а Аь, аь	1	0	0		https://ps95.ru/
40	Аз а, элп а Оь, Оь	1	0	0		dikdosham/ru/
41	Аз а, элп а Уь, уь	1	0	0		https://ps95.ru/
42	Аз а, элп а Ч, ч.	1	0	0		dikdosham/ru/
43	Аз а, элп а Ч1, ч1.	1	0	0		https://ps95.ru/
44	Аз а, элп а Т1,т1.	1	0	0		dikdosham/ru/
45	Аз а, элп а.Ж, ж.	1	0	0		https://ps95.ru/

46	Аз а, элп а Х1, х1	1	0	0		https://ps95.ru/
47	Аз а, элп а К1, к1.	1	0	0		dikdosham/ru/
48	Аз а, элп а Ю, ю.	1	0	0		https://ps95.ru/
49	Аз а, элп а Юь, юь.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
50	Аз а, элп а Я, я.	1	0	0		https://ps95.ru/
51	Аз а, элп а Яь яь.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
52	Аз а, элп а, Ц1 ц1	1	0	0		https://ps95.ru/
53	Аз а, элп а, П1 п1	1	0	0		https://ps95.ru/
54	Аз а, элп а Ф ф. .	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
55	Аз а, элп а Ё ё.	1	0	0		https://ps95.ru/
56	Элп Щ щ	1	0	0		https://ps95.ru/
57	Элп ы	1	0	0		https://ps95.ru/
Абатал т1аьхъара мур(Литературни йешар) 9с.						
58	Дикачу адаман г1уллакхаш. Деза дешнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
59	Дийца,муьлхачу басахь хуьлу х1уманаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
60	Вайн Даймохк.Соблжа-Г1ала	1	0	0		dikdosham/ru/
61	Вайн турпалхой.Кадыров Ахьмад-Хьаьжа.Нурадилов Ханпаша.	1	0	0		dikdosham/ru/

62	Вайн яздархой.Айдамиров Абузар.Гайсултанов Гумар.Махмаев Жамалди.	1	0	0		dikdosham/ru/
63	Ж.Махмаев «Доттаг 1 алла» «Къоман хазна» Дей,буьйсий	1	0	0		dikdosham/ru/
64	Ж.Махмаев Дайна де. «Бераш вайн хинйолу т1 аьхье ю..»	1	0	0		dikdosham/ru/
65	Ж.Махмаев «Дуьло,бераш,делий вай 1-Хь Хатуев «Зингат»	1	0	0		dikdosham/ru/
66	1.Демеев «Малонче» С.Эдилов «Г1ан» Беркат	1	0	0		dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		66	0	0		

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

2 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш		
1.	Аьхке дагалацар.. Ч1ерий дахар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
2.	Д.Кагерманов «Дог1а дар»,	1	0	0		https://urok95.ru

						ps95.ru/dikdosham
3.	«Гуьйренан тидамаш»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
4.	Демеев И. «Г1а»,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
5.	Бианки В. «Чено к1орнеш лийчор».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
6.	Э.Мамакаев «Гуьйренан 1уьйре».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
7.	Дений,нанний дика хилар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
8	В.Осеева «К1ентий»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
9	Э.Мамакаев «Нана» В.Осеева «Йоккха стаг»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
10	Ц1ена хи .Ц1ена хила вай?	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
11	Харцлийна 1у. Х1ума яар. Пайх1амаро нийсонах лавцна аьлларг	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
12	1-Хь.Хатуев «Г1иллакх».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru

13	Б.Дикаев «Берашка-сайн доттаг 1ашка»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
14	Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина)	1	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
15	Ж.Махмаев «Маликатан доттаг 1ий».	1	1	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
16	Т.Ахмадова «Нура»»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
17	З.Муталибов «Дешархойн кьийсадаларш».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
18	1.Гайсултанов «Доллучун шен хан ю».ъ	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
19	П.Абубакарова «Дешнех ловза»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
20	Х.Берсанов «Бексолтин алаша.	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
21	Ж.Махмаев «Ши к1еза»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
22	Хь.Саракаев «Борзик»,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
23	Э. Мамакаев «Тхан пису»	1	0	0		https://desharkho.ru/

						https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
24	Э.Мамакаев «Акхарой долчохь»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
25	Ш.Макалов «Дехкий дийна муха дисира»..	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
26	А.Тапалаева « Массарна дерг-ловзар»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
27	Хь.Саракаев «Х1орш х1ун ю?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
28	Талламан болх шолг1ачу чийрикна лерина	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
29	З.Муталибов «Муьлхха а болх оьшуш бу»..	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
30	Ж.Махмаев «Маликат».	1	1	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
31	1.Гайсултанов «Пхьола».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
32	Кагерманов. «Говзанчаш	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
33	Х.Ошаев «Ши накьост »	1	0	0		https://desharkho.ru/

						https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
34	Г.Балл «Цъхана меттехь ца соцу мало».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
35	И.Мамакаев «Iа»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
36	Э.Мамакаев «Керла шо»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
37	Туйра «Iаьнан оьгIазло»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
38	Ж.Махмаев «Салазаш хахкар»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
39	Хь.Саракаев «Дарц».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
40	Д.Кагерманов ГIура-дада».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
41	Хь.Саракаев «ХIара маца хуьлу	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
42	«Нефтах хIун йоккху?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
43	Iадиз Кусаев «Сан гIала»	1	0	0		https://urok95.ru

						ps95.ru/dikdosham
44	«Хиш» «Вайн хиш чохь хуьлу ч1ерий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
45	«Ж.Махмаев «Машар»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
46	Хь.Сатуев «Вайн бераш»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
47	Талламан болх кхоалг1ачу чийрикна лерина.	1	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
48	Л.Н.Толстой «Б1аьсте»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
49	Хь.Саракаев «Х1ун ю иза?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
50	Гайсултанов «Б1аьста хьуьнхахь».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
51	Д.Кагерманов «Алкханчаш»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
52	В.Бианки»Пхьагал дитта т1ехь»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
53	«Муха дог1а деза синтар»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru

54	Д.Кагерманов «Со а вьоду»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
55	Н.Носов «Хорсамах лаьцна»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
56	Н.Носов «Хорсамах лаьцна»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
57	Цициггий,дахкий(берийн ловзар)	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
58	Кицанаш,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
59	Х1етал-металш	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
60	Чехкааларш,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
61	Дагардарш	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
62	«Майра пхьагал»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
63	«Цаьпцалггий,зингаттий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
64	«Газа-гуьзалггий,сира борззий»	1	0	0		https://urok95.ru

						ps95.ru/dikdosham
65	«Зуй,пхьагаллий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
66	Талламан болх добалг 1 ачу чийрикна лерина.	1	1	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
67	«Цхьогаллий,пхьагаллий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
68	«Борззий,цхьогаллий,ломмий»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68				

Нохчийн литературин поурочни планировани

3-г1а класс

№ п/п	Урокан тема.	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	КХолларалин белхаш		
Даймехкан косташ. 2 с.						
1	А. Сулейманов «Даймахкана, вайн халкъана», «Ирс, ахь х1ун до? Стенга доьду?»	1	0	0		www.urok95.ru
2	Ш. Арсанукаев «Бешерийн кбийсамехь».	1	0	0		https://desharkho.ru/
Аьхке а, гуьйре а. 11с.						
3	Ш. Арсанукаев «Аьхкена 1уьйре».	1	0	0		www.urok95.ru

4	М. Сулаев «Дога деанчул тлаьхьа».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
5	Д. Кагерманов «Аьхке».	1	0	0		https://desharkho.ru/
6	З. Муталибов «Оха болх а бо, деша а доьшу».	1	0	0		www.urok95.ru
7	Ж. Махмаев «Мангалкомарш».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
8	Хь .Хасаев «Комаьрша хьун».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
9	Хь. Осмиев «Гуьйре».	1	0	0		www.urok95.ru
10	Х. Эдилов «Гуьйре».	1	0	0		https://desharkho.ru/
11	Хь .Хасаев «Гуьйре текхочуш». Д. Кагерманов «Гарглеш, «хабарш» а дуйцуш».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
12	Э. Мамакаев «Гуьйренан суьрташ».	1	0	0		www.urok95.ru
13	Хьалхарчу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desharkho.ru/
Вайн Даймохк. 2с.						
14	Вайн республика. Д. Кагерманов «Сан Кавказ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
15	Ш. Рашидов «Даймахке безам».	1	0	0		www.urok95.ru
Иалам лардар – иза Даймохк ларбар ду. 7с.						
16	М. Пришвин «Сан Даймохк».	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Р. Ахматова «Эвлахь».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
18	Хь. Хасаев «Бен».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
19	Хь. Саракаев «Асвадан адамалла».	1	0	0		www.urok95.ru

						u
20	1. Гайсултанов «Экскурси».	1	0	0		www.urok95.ru
21	1. Гайсултанов «Экскурси».	1	0	0		https://desharkho.ru/
22	Хь. Хасаев «Бохам».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Берийн дахар. 11 с						
23	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаба».	1	0	0		www.urok95.ru
24	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаба».	1	0	0		https://desharkho.ru/
25	Ж. Махмаев «Коран ангали».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
26	Гайсултанов «Ярагги».	1	0	0		https://desharkho.ru/
27	Хь. Саракаев «Жлов, морзаххий, херх схьаобций».	1	0	0		www.urok95.ru
28	1. Чантиев «Стенна вара Мурад глайглане».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
29	3. Муталибов «Мустапан каранаш».	1	0	0		https://desharkho.ru/
30	Шолгачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desharkho.ru/
31	Д. Кагерманов «Мазлаглехь».	1	0	0		www.urok95.ru
32	1. Гайсултанов «Уггар мехалниг».	1	0	0		https://desharkho.ru/
33	1. Гайсултанов «Уггар мехалниг».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Даймохк вай кьинхьегамца хьестабо. 5 с						
34	М. Сулаев «Лабттана гергахь ваьшна гера декхарш».	1	0	0		www.urok95.ru

35	Р. Нашхоев «Согга йуха хабар дийцало».	1	0	0		https://desharkho.ru/
36	Ш. Арсанукаев «Сан йиша».	1	0	0		www.urok95.ru
37	Т. Закаев «Сох а хир ву г1ишлойархо».	1	0	0		https://desharkho.ru/
38	М. Ахмадов «Асарахь».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1а. 11с.						
39	М. Сулаев «Лайн чимаш».	1	0	0		https://desharkho.ru/
40	М. Сулаев «1а дулуш».	1	0	0		www.urok95.ru
41	Хь. Хасаев «Хьубьнахаь 1а».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
42	Ж. Махмаев «Ло деана».	1	0	0		https://desharkho.ru/
43	Д. Кагерманов «1аьнан хьаша».	1	0	0		www.urok95.ru
44	І. Мамакаев «1а».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
45	І. Гайсултанов «Цергков».	1	0	0		https://desharkho.ru/
46	Ш. Рашидов «1ай».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
47	Хь. Саракаев «Дуьххьарлера хьубнар».	1	0	0		www.urok95.ru
48	Ш. Арсанукаев «1аьнан суьйре».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
49	І. Чантиев «1аьнан а, аьхкенап хилла кьовсам».	1	0	0		www.urok95.ru
Б1аьсте йог1у, б1аьсте йог1у! 13с.						
50	М. Сулаев «Б1аьстенца дека лаьттан зевне илии».	1	0	0		https://desharkho.ru/

51	Кхоалгачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desharkho.ru/
52	И. Гайсултанов «Блабсте тлейоглуш».	1	0	0		www.urok95.ru
53	И. Мамакаев «Блабстенан юбхь».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
54	М. Сулаев «Блабсте».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
55	В. Саидов «Бархалгача март».	1	0	0		https://desharkho.ru/
56	Хь. Саракаев «Мамина совлат».	1	0	0		www.urok95.ru
57	Хь. Хасаев «Хьунан акхарой блабста».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
58	Хь. Сатуев «Блабсте йоглу».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
59	И. Гайсултанов «Аалам хаздан деза».	1	0	0		www.urok95.ru
60	Хь. Хасаев «Зевне хьеший».	1	0	0		https://desharkho.ru/
61	Хь. Сатуев «Блабстенан догла».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
62	Д. Кагерманов «Арахь».	1	0	0		www.urok95.ru
Халкъан барта кхолларалла. 6с.						
63	Туйранаш, шира дийцарш. Бабин Чирдиг.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
64	Доьалгачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desharkho.ru/
65	Ден весет.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
66	Бекхам.	1	0	0		www.urok95.ru

						u
67	Тешам боцу лулахой.	1	0	0		www.urok95.ru
68	Тешам боцу лулахой.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Программа сахьтийн барам		68				

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

4 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь		Электронни дешаран ресурс.
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	Планаца	Билгал	
Хьомечу 1аламан сурт-7с					Планаца	Билгал	
1.	Хь. Хасаев. «Беркате аькке»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
2.	З. Сулейманова. «Аьккенан сурт»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
3.	1.Мамакаев. «Дагалецамаш»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
4.	З. Сулейманова. «Чеглардиг»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
5.	М. Мамакаев. «Гуьйре»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/

6.	Хь. Хасаев. «Шийла 1уьйре»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
7.	Ш. Окуев. «Гуьйре».	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Вайн Даймехкан д1адахначунна т1ера-9с							
8	Таймин Биболатан илли	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
9	Эла Мусостгий, Адин Сурхой.	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
10	Эла Мусостгий, Адин Сурхой.	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
11	Астаг1а Тимар	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
12	Астаг1а Тимар	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
13	Гайсултанов. «Йуург ца хилча»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
14	Гайсултанов. «Йуург ца хилча»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
15	Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестировани
16	П. Хатуева. «Къонах хъанах олу?».	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Вайн республика-Нохчийчовь-5с							

17	В. Баширов. «Сан хьоме Нохчийчоь»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
18	Т. Ахмадова, 1. Алиев. «Декалахь сан илли»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
19	С. Яшуркаев. «Пасха»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
20	С. Яшуркаев. «Пасха»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
21	М. Ахмадов. « Нохчийн хиш»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Вайга туйранаша кхойкху-16ч							
22	«Муьлха йоккха хилла?»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
23	Чантиев. «Хьекьал тоьлла»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
24	А. Дадуев. «Мара байна Салман»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
25	А. Дадуев. «Мара байна Салман»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
26	«Кьоблел хьекьал тоьлла».	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
27	«Кьоблел хьекьал тоьлла».	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
28	З. Джамалханов. « Хьекьал долу»	1	0	0			https://desharkho.ru/

	йол а кхиэлахо а»						/dikdosham/ru/
29	З. Джамалханов. «Хъекъал долу йол а кхиэлахо а»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
30	Талламан болх (шолгIачу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестировани
31	З. Джамалханов. «Хъекъал долу воккха стаг а, къиза эла а »	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
32	З. Джамалханов. «Хъекъал долу воккха стаг а, къиза эла а »	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
33	ОххIай	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
34	ОххIай	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
35	Махана аьлла баркалла	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
36	1.Гайсултанов Дашо бIараш	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
37	1.ГайсултановДашо бIараш	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
Нохчийн къоман баккхий йаздархой- 11с							
38	С. Бадиев «Со кхин хьуна декар дац. »	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
39	С. Бадиев «Со кхин хьуна декар дац. »	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/

40	С. Бадиев «Дуьйлало»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
41	М.Мамакаев «Хьуьнхахь»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
42	1.Мамакаев «Даймохк»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
43	1.Гайсултанов. «Диканиг»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
44	1.Гайсултанов. «Диканиг»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
45	1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
46	1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
47	Х.Эдилов «Ло дог1уш»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
48	Талламан болх (кхоалг1ачу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестировани
Сийлахь-доккхачу зеран муьрехь-(6с)							
49	Хь. Саракаев «Синтем боцу денош»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
50	Хь. Саракаев «Синтем боцу денош»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
51	1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа»	1	0	0			https://desharkho.ru/

							/dikdosham/ru/
52	1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
53	1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
54	1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Болх бе,халкъан дуьхьа ваха-14с							
55	1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
56	1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
57	Х.Берсанов. «Жима Зарет»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
58	1.Гайсултанов.«Совг1аташ»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
59	1.Гайсултанов.«Совг1аташ»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
60	1.Гайсултанов «Ч1ег1ардиган бен»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
61	1.Гайсултанов «Ч1ег1ардиган бен»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
62	С. Гацаев. «Эх1, хьо мерза илии »	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/

63	З.Джамалханов «8-г1а Март»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
64	Ш.Рашидов «Ахъа суна гечделахъ»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
65	Талламан болх (добалг1ачу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестировани
66	1.Мамакаев «Б1аьстенан1уьйре»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
67	З.Сулейманова «Зу халхайолу»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
68	З.Сулейманова «Зу халхайолу»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68					

Йуххедиллар 1

Гаморан-методически кхачойар

Гаморан-методически пособиш

1. Дешаран книжка. Белхан тептар. 1-ра класс.
2. Дешаран книжка. Белхан тептар. 2-гIа класс.
3. Дешаран книжка. Белхан тептар. 3-гIа класс.
4. Дешаран книжка. Белхан тептар. 4-гIа класс.
5. Берийн бошмашна а, йуьхьанцарчу классашна а лерина хрестомати. /ХIоттийнарг. Эдилов С.Э. Сольжа-ГIала, 2018.

Гилманан литература

Эдилов С.Э. Нохчийн мотт а, керла технологеш а. Сольжа-ГIала, 2018.

Арсанукаев А.М. Шкоলেখь исбаьхьаллин произведени таллар. Сольжа-ГIала, 2013.

Методически литература

Эдилов С.Э. Дагалецамийн денош а, суьйренаш а

Ишколин даздарийн, викторинийн, кьовсадаларийн, суьйренин сценариш. Сольжа-ГIала, 2018.

Дошамаш

1. Мациев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. М.: ГИИ НС, 1961. 625 а.

2. Абдулкадырова Р.А. Йуьхьанцарчу ишколана лерина суьрташкахь нохчийн-оьрсийн-ингалсан дошам. Сольжа-ГIала, 2011.

Хаамийн-ресурсни кхачойар

1. desharkho.ru – Нохчийн элекиронни школа.

2. ps95.ru/dikdosham/ - Нохчийн-оьрсийн, оьрсийн-нохчийн онлайн дошам.

Йуххедиллар 2

Урокал арахья д'айахья магийнчу мероприятийн перечень

Кху программо иштга йук'алоцу дешархойн урокал арахьяра мероприятиш а. «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предметан чулацамца дог'уш долу урокал арахьяра г'уллакхаш билгал а дой, вовшахтуху йуьхьанцарчу классийн дешархойн башхаллаш а, хьашташ а, Нохчийн Республикин къаьмнийн а, этнокультурин а башхаллаш а тидаме а оьцуш. Урокал арахьярчу г'уллакхан ма'Ина ду ийманехь кхетош-кхиорна а, оьздангаллин нийса харжам бар кхиорна а т'ехьажийна болу культурно-кхоллараллин болх дешархоша кхочушбар.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предметан чулацамца дог'уш, урокал арахьяра г'уллакх кхочушдарна леринчу сахьтийн барам дешаран хьукмато билгалбо.

Класс	Мероприятин кеп	Тема	Дешархоша кхочушдечу г'уллакхийн коьртачу кепийн характеристикаш
I	Къамел	Сан дубххьарлера киншкаш	Презентацига хьовсар. Къамелехь дакъалацар. Хаттаршна жопаш далар. Темица дог'уш хаттарш дар. Хетарг довзийтар. Йеша киншка харжарх а, киншкица болх баран бак'онех а хаамаш бовзар. Йеша киншка харжар. Йовзаран Iалашонца кишкашка хьовсар.
I	Интегрированни заняти-дезде	Ненан мотт	Къамелехь дакъалацар. Байташ йешар. Иллеш алар, эшарш лакхар.

			Хетал-металш дастар.
2	Киншкина реклама йаккхар	Суна дукхайеза киншка	Билгайинчу темина киншкаш харжар. Билгайна тема йийцаре йар. Текстан реклама хЮттор. Хаттаршна жьопаш далар. Реклама йовзийтар. Хетарг довзийтар.
2	Виртуалан гездар	Нохчийн Республика – сан хьоме мохк	Презентацига хьовсар. Республикин гІаланех а, бІаьрла меттигех а болчу хаамашка ладогІар. Къамелехь дакъалацар. Темица йогІу говзарш йешар.
2	Проектан болх	Сан доьзал	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материалаш гул а йеш, кечйар. Билгайинчу темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекйаккхар а (куьйга йина киншка кечйар).
2	Йешархойн кьовсадалар	Поэзин дезде	Байташ къастош а, дагахь а йешар. Литературин меттан кепаш ларйар. Хаттаршна жьопаш далар. Байташ йешаран мах хадор. ЖамІаш дийцаре дар.
3	Ловзар	Туйранийн турпалхойн парад (болам)	Ловзарехь дакъалаца. Тедахкарш кхочушдар. Хаттаршна жьопаш далар. Хаттарш дар.
3	Виртуалан гездар	Киншкин истори	Кишкаш йовзар. Церан тайпанаш билгалдар. Йийцаре йар, хаттарш кечдар.

			Билгайнчү темин хьокъехь ойла йар.
3	Проектан болх	Суна дукхадезачу дийнатах безамца	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгайнчү темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхйаккхар а.
3	Йешначу говзарш тIехь жима спектакль	Довзий вай?	Говзарш йешар. Сурт гайтрахьама ролаш харжар. Театрализацина декорациш кечйар. Спектаклехь дакъалацар. Йийцаре йарехь дакъалацар.
	Жима-проект	Халкъан хьекъало боху	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгайнчү темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхйаккхар а.

4	Къамел	Хазалла хІун йу?	Къамелехъ дакъалаца. Проблема хІоттийнчу хаттар тІехъ ойла йан. Хетарг довзийта. Темина дийцар а, монолог а хІоттон (кхолла).
4	Викторина	Вай а, Іалам а	Викторинехъ дакъалаца. Проблема хІоттийнчу хаттар тІехъ ойла йан. Кхоллараллин кепара тІедахкарш кхочушдан. Хаттаршна жобпаш дала. Хетарг довзийта.
4	Къамел	Вайн къоман (халкъан) дезденош	Дезденейх лаьцначу хаамашка ладогІа. Къамелехъ дакъалаца. Хаттаршна жобпаш дала. Хетарг довзийта.

Белхан программа кечйечу хенахъ тематикин план хІотторехъ тидаме эцна хила йеза дешаран-методически материалаш йолу (мультимедин программаш, электронан Іаматаш а, задачникаш а, электронан библиотекаш, виртуалан лабораториш, ловзаран программаш, цифровой Іаморан ресурсийн колледиш) электронан (цифровой) Іаморан гІирсех пайдаэцаран таронаш, пайдаэцархойн тайп-тайпана тобанаш Іаморехъ а, кхетош-кхиорехъ а шайх пайдаоьцуш йолу а, электронан (цифровой) кепехъ схъайелла а йолуш, ИКТ-н дидактикин таронаш кхочуш а йеш, шайн чулацам дешарх долчу низамца цхъаьнабогІуш а болуш.